

1

ויקרא יט קדשים אונקלוס

ויקרא יט קדשים ואמרת אלהם קדשים תהיו כי קדוש

לקט בהיר

רשי

תלוין צה" (ח"ב - ויק"ט): קדושים תהיו. כוון פרושים מן העריות ומן העבירה (ח"ט), שכל מקום שאחז מולא גדר ערוה אחז מולא קדושה, (ח"ט ז) קדושים מפ' אחרי ומכל שאר פרשיות התורה (כ"ב): פי' לא רק שמלא וגדוש כל פסוק בפני עצמו בהלכות וגופי מורה, אלא גם תלויים בה הלכות וגופי מורה שבשאר מקומות, שמקלסם ואילו פרטים כתובים כאן, ונלמדים מכאן במדות שהמורה נדרשת בהן, כגון ע"י, שבת, כיבוד אב ואם, גניבה וכו' וכו', א"כ צלא פי' קדושים הם רק מצי דבר, הרי שרוב גופי מורה תלויה בני קדושים (מ"ל): ג) חיצת קדוש או קדושים פירושו בכל מקום פרוש ומובדל מכל דבר, מוזמן ומיוחד רק לדבר אחד, ופשוט הוא שבמה שלפניו הכוונה שיהיו מיוחדים ומקודשים לעבודת האלהי, אבל לר"ך לנו לדעת פרטות כוונת הכתוב באיזו דבר

אור החיים

זכר ה' שידבר לכל עדת ישראל אנשים ונשים וטף כסדר שבו מקובלים במתן תורה. ובסמוך יתבאר הכתוב באופן אחר: ואמרת אליהם. טעם שכלל לומר ואמרת, לדבריהם ז"ל (ח"ב) שאמרו כי לזד שרוב גופי החורה וכו' לזה עשה בה גם כן כסדר נחיתה החורה שדבר בה רבות וקשות (יתרו י"ט ג') כה האמר וגו' ותגד, ואמר דבר לשון קושי ואמרת אמירה רכה, ובסמוך יתבאר הכתוב באופן אחר: קדושים תהיו. לר"ך לדעת מה הוא המכוון של מלוא זה. ונראה שצא הכתוב לתת עשה על העריות, שזכר עליהם בפרשה הקודמת בלאו, כוסיף עשה עליהם לעבור עליהם גם בעשה. עוד יראה על דרך אומרים ז"ל (קידושין ל"ט): ישב אדם ולא עבר עבירה ונתנים לו שכר כעושה מלואו, והוא מאמר הכתוב קדושים תהיו במלות עשה' צבא עבירה לידו שיתרחק מעשותם, ויזהר קיים מלות עשה שלטונו במאמר קדושים

אור בהיר

דרש הראשון. (ד) פי' מעשו פעולה למנוע עצמכם. וי"ל שני הדרכים הללו הם באמת דרך א', אלא שקדם אמר שכל ליתן עשה לעושה העובר עליו, ואחר כך אמר שכל ליתן שכל למנוע עצמו, והיינו כך. ואין להקשות למה לא נמצאת מלוא זה בין הרמ"ח מלות עשה, גם מה ששמעתי מקשים מנח' יצמות ג' שר"ך קרא לאסור אחות אשתו שכלל קרא היינו אומרים יבא עשה דיבוס וידיעה לא מעשה דאחות אשתו הלא לדרכינו הוא לא מעשה ועשה ואין עשה דומה ל"ת ועשה ואם כן הדרה הקושיא למה לר"ך קרא ע"י, אן זו קושיא כלל, כי אין זו מלות עשה פריש אלא כולל כל העריות ואין למנוע ולהתעורר לדינא כשאר רמ"ח מ"ש. וכעין זה איתא ביבמות כ' ע"א בני ממורה ומחיה שמחלק בין מלות קדושים יהיו נאמרו על קדושת כהן כפרת זבין והתקדשותם שהיא מלוא מלוא עיי"ש. (ד) פי' לא רק מאת אש האסורה לבני נח אלא אפילו יפרוש מכל העריות האסורות לישראל. (א) ולא אמר אל כל

ויקרא יט קדשים שם

ויקרא יט קדשים וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל

לקט בהיר

רשי

פי' הקהילו ע"י כרוז וכדומה שיבואו כולם אהם לא יעדרו, משא"כ בשאר כל הלימודים שלמד משה תורה עם ישראל או היה מלוא להם מה שקבל מסיני ובאהל מועד, הגם שהיה לכל ישראל כמו ששנינו בעירובין ורש"י מביאו סוף פ' פסח, אבל פשוט שלא היו מחייבים לבא ולא היו ממש כולם, ומן הסתם היו בכל פעם יתידים שלא באו (ג"א), וזה מתאים למה שאמרנו ז"ל הוצא בילקוט פ' ויקהל אמר הקב"ה למשה עשה לך קהילות גדולות ודרושו לפנייהם צרכים הלכות שבת וכו', הרי שהם צ' דברים, סדר הלימוד שזכר גמ' למד, ודרושו לאחד (נח"י). או אפשר שבפעם האחת היו נקבלים אנשים ונשים וטף, משא"כ בשאר כל האסיפות והלימודים לא באו אלא אנשים (רא"ם), והש"ס הביא דברי הרא"ם אלו ולא ציין שזהו דברי הרא"ם, ומה שכחב עוד שם לא הגמתי, והגם שבריש פ' ויקהל כתיב ג"כ לשון זה ויקהל משה את כל עדת, אה"כ גם שם היה בהקהל, ורש"י לא אמר שם מדי, שפשוט הוא שזה פירושו של "כל עדת", והטעם מובן שם, לפי שהיה מלוא אותם נדבט המשכן והיה רוצה משה (ומן הסתם

אור החיים

ב. אל כל עדת וגו'. טעם אומרו אל כל אמרו ז"ל בחורח כהנים לפי שפרשה זו רוב גופי החורה תלוים בה נאמרה בהקבל. והגם שכל מלוא ומלוא ממצות החורה היה משה אומרה לכל ישראל כאמור בצרייתא הוצאה בעירובין (כ"ד): חירן הרא"ם שבו נכנסים כה אחר כה, מה שאין כן בפרשה זו שנכנסו יחד ע"כ. וקשה לדבריו אם כוונתו באומרו שבו נכנסים כה אחר כה על ישראל שבו באים אחר הזקנים", אם כן משה ה"י אומר יוחר מחמשה וששה פעמים, ולפי השבון הפעמים שמנה התנא שם שיש ציד כל אחד ד' אינו משמע כן, שכתבו חכ' לשונם נכנסו כל העם וכו' ומלאו ביד אהרן ד'. ואם כוונת הרב באומרו כה אחר כה הוא על כה של אהרן, ונדב ואציהוא, וכת של הזקנים, וכו' שבשאר הליוויים היו נכנסים זה אחר זה וכאן נכנסו יחד אהרן ידב ואציהוא והזקנים והישראלים. הנה צמה שנעמוד על עקרון של דברים למה משה נהג בכל המלות בסדר זה, ולא היה שונה לכולם יחד ד' פעמים, ומלאו לכל אחד מישראל ד' פעמים מפי משה, שהוא יותר טוב

אור בהיר

פי' המון עם שכלו אחר הזקנים גם הם היו מתחלקים לכחות. (ב) טעם זה הראשון הוצא שם גמ', וטעם השני דעת עצמו, ורשות נחונה לחלמיד ומיק. (ג) גם סברא זו היא סברת הרא"ם ז"ל, ופי' אומרו הנכון, בעיניי נכון בעיני דרך ב' של הרא"ם לא

Handwritten note in Hebrew: ר"י אומרים י"ב ק"י א"כ ע"מ

אני יהוה אלהיכם: איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו

ארי קריש אנה יי אלהיו: ג נבר מן אמה ומן אביו תהוה דחלין וית יומי שביתא דיי תמרון אנה

לקם בהיר

ובאזה אופן תהיה זאת, לזה אמר שדלוי הטובה פרושים ומובדלים מן העריות, לפי שעיקר המונע דביקתו לעבודה העליונה היא עניני הגוף ותאוותיו, ועיקר בעניני הגוף עצמו היא ענין העריות כידוע, ומי שהוא נזהר ושמר בענין זה מן הפסח נמשך אחר הקדושה בכל עניינים, ועוד דבר הלמד מעניניו הוא, שמתוכו פרשה זו לסוף פרשת אחרי המדבר צרפטי העריות, וגם נמשך הקדמה זו למטה על כל העניינים המוזכרים בצרפה זו, ולזה הוסיף רש"י לומר ומן העצירה, כלומר, אמת שעיקר קדושה בזה מפרישות העריות, אבל אם לא יבטיח על כל שאר עבירות פשוט הוא שביטל קדושתו, וראיות שמביא רבינו הם רק על גדר ערוה שזו היא העיקר כמו שאמרנו, ולפי"ז אין עוד קושיא מה שמצינו גם שאר עבירות שהכתוב קורא פרישתם קדושה (ג"א), וכעין זה כתב המהרש"ל ז"ל, והש"ס הקשה ומיך

אשה זונה וחללה וגו' אני ה' מקדשכם (ס"ט ע"ח), ולא יחלל זרעו אני ה' מקדשו, (ס"ט) קדושים יהיו אשה זונה וחללה וגו' (ויק"ה: ג) איש אמו ואביו תיראו, כל אחד מהם" תיראו אביו ואמו, זה פשוטו, ומדרשו (ת"כ - קידושין ל"ג) אין לי אלא איש"י, אשה מנין, כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים, אי"כ למה נאמר איש"י, שהאיש סיפק בידו לעשות", אבל אשה רשות אחרים עליה: אמו ואביו תיראו, כאן הקדים אם לאב"י, לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר מאמו"י, ובכבוד הקדים אב לאם, לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשלחו" בדברים (קידושין ס"ט): זאת שבתתי תשמרו, סמך (שמירת) שבת"י למורא אב (ואם),

רש"י

ואין ממש בדבריו, אבל מה שכתב שאין קדושה שייך רק במלות עשה אבל בשב ואל תעשה לא שייך שום פרישות מן הגוים, זה אינו מובן כלל עיין בדבריו ודו"ק: (ד) זה פ"י חייבת איש, כלומר איש ואיש, שאינו מדבר לאיש אחד, ולזה גמר אומר תיראו לשון רבים, והוסיף רש"י לומר "מכס" להראות שחייבת איש לנוכח הוא, שכלל זה נראה שהוא נקטר שכל איש מבני"י יירא, וזה אינו, שהלא בין לפניו אמר קדושים "תהיו" אני ה' "אלקיים" לנוכח, וגם לאמריו כל הפרשה בלשון נוכח "תיראו", ועם כל זאת דמוק הוא, שהלא אביו ואמו לשון יחיד הם ולא אמר איש אביכם ואמכם תיראו, ומעט זה הפך רש"י ואמר תיראו אביו ואמו כדי לקטר חייבת תיראו לחייבת איש ששניהם לשון רבים, והבן, אבל באשר הוא שם בפסוק לא אחי שפיר, לזה הביא גם הדרוש: (ה) פ"י מדכתיב "איש" הוא אמינא למעט את האשה ממורא אב ואם, דהיינו שפוטל ליטב במקומם ולסתור דבריהם וכו', הגם שאין זו מלות עשה שהומן גרמא, הלא ראינו שהמורה מיעטה: (ו) פ"י אם כל הטעות היה נמשך מתיבת איש, לא יאמר הכתוב איש ולא יוצרך לומר תיראו לשון רבים, ולא יעלה על דעמיט למעט האשה: (ז) פ"י שם כח ורשות בידו לכבד בין בגופו ובין בממונו להאכילו ולהלבישו ולהכניסו וכו', משא"כ האשה שאין לה משלה כלום, גם מעשה ידיה לבעלה, ואע"ג שאין זה רק מדרבנן, אבל המורה מיעטה ופטרה מכיבוד, אלא שמו"ל הוסיפו לומר טעם המיעוט, וכשביל זה אמרו ז"ל שאם נתאלמנה או נתגרשה חייבת בכיבוד דו"ל בחר טעמא, ואע"ג דמיעוט זה במורא כתיב ולא בכיבוד, דרשה בזה אינו ענין, והא דלא כתבה המורה המיעוט במקומו אלא כיבוד, אין קושיא, שאם יכתוב חייבת איש במקום אחר לא היה עולה על דעמיטו למעט אשה, כי מהיכי חיתי גרע ממלוה זו, ויש לנו הכנה מיבת איש ואין אפילו הו"א למעט אשה, וכל ההכרח לרבותינו לדרוש כן מפני שהחמיל בלשון יחיד וסיים בלשון רבים וכי"ל, כללו של דבר אהני חייבת איש למעטה מכיבוד ואהני חייבת תיראו לרבותה במורא, והא לך לשון רש"י בקידושין נתגרשה מבעלה הרי היא כאחיה (הוכר), "במלות כיבוד" עכ"ל, הרי שדעת רבינו שהמדובר מכיבוד ולא ממורא: (ח) זה עיקר הדין, שהיה לר"ך להיות להפך כמו בפי יתרו, לזה כתב רש"י דבריו כאן ולא לעיל בעשרת הדברות: (ט) ובמקום שהענין רפה ועצוב לר"ך חזוק ציפת: (י) כי יפחה (שמות כ"ב ע"ח), מתרגמינן ארי יעדל, כלומר כשרצונה להשיבו מדרכיו במקום ליטרו ולהוכיחו בדברים קשים מדבר אליו בלשון רכה ותמוננים: (יא) פ"י הכרה הדרשה היא מפני הקמיכות ובפרט בפסוק אחד, ואין

אור החיים

ג. איש אמו וגו'. טעם כמיכות מלזה זו למלות לעריות, והוא על דרך מאמרם ז"ל (סוטה ל"ו): קדושים. נתכוון לרמוז גם כן גדר שדרשו בפסוק ויפוזו זרועי ידיו אביר יעקב

אור החיים

וגו' כי כשתקפתו אשה פוגעפר ליוסף ותקפו ילרו נזמנה לו דיוקן אביו ואמר לו וכו' מיד ויפוזו זרועי וגו'. ושמעתי משם אנשי אמת (קב הישר פ"ב) כי דיוקן האב תגביר כח הקדושה בנן ותמנעוהו מבוא אל החיעוב, והוא אומרם סמוך למלות העריות אמו ואביו תיראו, ולזה מי שתקפו ילרו ילייר בין עיניו"י) וילדיו ויחיה לו למשיב נפש. גם ירמח כי בעשותו המזימתה יבזה כבוד אביו, ולזה יא האל סמוך למלות העריות מלות מוראו של אב ואם, הא למדה שאם גילה עריות בעל מלות מורא אב ואם שגרם להם זלזול שיאמרו ארוה שזו ילד וכו', ולדרך זה הקדים האם לאב ללד שהיא נועלת החרפה ביותר, על דרך אומרם (משלי י') וכן כסיל חוגת אמו. ולדרך זה הרווחנו טעם נכון גם כמיכות ואת שבתותי תשמרו, והוא על דרך אומרם ז"ל בזהר (ח"ג ש"ח) כי ז' לדיקים יתכנו להם ז' ימי השבוע, ואמרו בזהר חדש (ריש פ' תולדות) כי יום שבת הוא כנגד יוסף הלדיק, והוא סוד השלום, ולזה את אומרם שבת שלום ואנו מזכרין הפורם סכת שלום, והיא בחינת יסוד הכל, ויוסף ללד לדקוה אשר שמר אות ברית קודש מגשת אל הטומאה ירש בחינה זו. והוא מה שאמר כאן ואת שבתותי תשמרו וכו' שמירת א' שמירת עולמו מלטמא את ברית קודש, וא' שמירת שבת ושניהם בחינה אחת, ולזה נקראים שניהם אחות, בשבת אמר (תשא ל"א י"ג) אות היא ביני וגו'. ובמילה אמר (לך י"ז י"ח) והיה לאות. ודע כי ב' הבחינות בערך המעשים הם ב' אצל בערך המסובב מהם הוא בחינה אחת, והשומר אחד מהם יסובב התיקון והתקשורת נפשו ב' המלות, ולזה אמר ואת שבתותי"י):

ואביו תיראו. בחורה כהנים אמרו שבמקום אחד הקדים הכתוב אב לאם דכתיב

אור בהיר

פ"ו והיה לפי"ז פ"י תיראו מלשון ראיתי עינים. פ"ו לשון רבים, שהם ב' דברים, ומיכה אחת שהם בחינה א'. (ו) פ"י המיך חייבת אב"ך לחייבת כבד. (יח) פ"י הגם שמאמר בפסוק תשביץ ליה מוקדם, מאחר שסמוך לענין, למשל תמרים תשביצים יותר מרימונים הגם שמאמרם בקרא, מאחר שסמוך לחייבת אב"ך (ברכות מ"א). (יב) גם לענין הלכה, ואין לנו יכולת לזוח דבריהם ולומר שאינם שקולים, אבל ע"פ קשה לדבריהם שמה"י נראה שהאב קודם ב' מקומות וכי"ל, והגם שבגמ' אמר ר' יב"ע ממנו נשמע ל"א. (כ) שדוקא בכיבוד יש חילוק בין איש לאשה, שהאשה אין ביכלתה לעשות כבוד אב בעלה לא יסכים, אבל המדרש

מסורת המדרש
ג. כשהוא רוצה וכו'
פס"ד פ"ד (פרה) ב.
לשון נקבה דא במ"ד
י"ח.

לאֱלֹהֵיכֶם וְכֵן זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם
→ רַבּוֹן הָעוֹלָם אֵתָּה מִבְּקֵשׁ שֶׁהָא קְדוּשִׁים הִסֵּר מִמֶּנּוּ הַמּוֹת
שֶׁנֶּאֱמַר 'הָלוֹא אַתָּה מְקַדֵּם ה' אֱלֹהֵי קְדוּשֵׁי וְלֹא נִמּוֹת'
אָמַר לָהֶם אִי אֶפְשֵׁר ה' לְמַשְׁפֵּט שִׁמְתוֹ.

ג. 'לִקַּח פֶּר (אֶחָד) בֶּן בְּקָר' הַדָּא הוּא דְכַתִּיב
(תהלים קיא. ב) 'גְּדוּלִים מַעֲשֵׂי ה' דְרוּשִׁים לְכָל חַפְצֵיהֶם'
כְּשֶׁהוּא רוֹצֵה הוּא קוֹרְאָה לְשׁוֹן נִקְבָּה שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יט,
ב) 'וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פְּרָה אֶדְמָה תְּמִימָה' וּכְשֶׁהוּא רוֹצֵה הוּא
קוֹרְאוֹ לְשׁוֹן זָכָר שֶׁנֶּאֱמַר 'לִקַּח פֶּר (אֶחָד) בֶּן בְּקָר' לְכַפֵּר

אתה קצנה (שם כא, ה) "קדושים יהיו לאלהיהם" (ועיי במפרשים), וכן — כאן בפרשתנו אתה אומר עליהם למשה: "זה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן ליי" כדבר ציווי אתה קצנה לקדש אותם לך לכהנים, ומעתה: רבון העולם, אתה מבקש שנהא קדושים, כמלאכים, הסר ממנו המות, כראוי לקדושים, שהיים לעולם, כמלאכים, וזהו — שנאמר — בפסוק הנדרש כאן בדברי הנביא: "הלא אתה מקדם ה' אלהי קדושי ולא נמות" — בימי קדם בהקמת המשכן כשקידשתנו ואת כהנינו בקדושת עבודתך, כדבר ציוויך היה ראוי שלא נמות עוד, ואילו הקב"ה — אמר להם — לישראל: אי אפשר, שכן זהו המשפט שהחטא ממית, וזהו שנאמר בסוף הפסוק: "ה' למשפט שמתו, וצור לחוכיה יסדתו", והרי: "זה הדבר" — מיעוט, דאף שתהיו קדושים, גזירה היא שעדיין המיתה שולטת בכם, שאותו חטא ממית, עד שיכופר לעתיד, ותהיו קדושים וחיים לעולם, כשיבולע המות לנצח (עיי בביר כא, א).

ג. "לקח פ' אחד בן בקר", והוא לחטאת, כמו שנאמר להלן בפרשה עליו (בפסוק ז): "חטאת הוא", והוא בא "לכפר על מעשה העגל, שהוא — העגל בכגרותו — פ' (רש"י עה"ת בפסוק ז), ובהדרש תיבת "הדבר" האמורה בתחילת הפרשה הזו, במשמעות "דבר ה' וגזירתו הקיימת והאמיתית שאין להרהר אחריה", כנדרש למעלה (בסימן א' וב'), הַדָּא הוּא דְכַתִּיב — זהו שאמר הכתוב: "גְּדוּלִים מַעֲשֵׂי ה' דְרוּשִׁים לְכָל חַפְצֵיהֶם" — גדולים ועמוקים ונשגבים מלהבין הם מעשי ה' (עיי רש"י), וגזירותיו והוקותיו ומצוותיו (ר"י), שכולם הולכים אל תכלית אחת, להיטיב לבריותי להקנם לכבודו והפארתו יתברך, עם כל זה ציוה עליהם בשינויים רבים כדי שיתבונן האדם בהם לדרוש בהם דברי חפץ לדעת כוונתם. או: כדי שימצאו בהם מקום לדרוש ולקבל שכר, לדעת מטרתם ותכליתם, ותדע שכפרה זו שציוה ה' להקריב לכפר על עוון העגל — כשהוא רוצה הוא קוראה לשון נקבה, ומצוה להביאה נקבה, וכמו: "שנאמר: 'וידבר ה' אל משה ... דבר אל בני ישראל ויקחון אליך פרה אדומה תמימה'", והיא כפרה על עוון העגל, והיא פרה, נקבה, וכשהוא רוצה הוא קוראו — לקרבן — כפרה זה — לשון זכר, ומצוה להביאו זכר, שנאמר — כאן בפרשתנו: "לקח פ' אחד בן בקר", וגם הוא לאהרן ולבניו — לכפר עליהם — על עוון העגל, שהיה אהרן עסק בו (כנדרש למעלה לו, ב. עיי"ש), ובניו צריכים כפרה שכן בעגל היה אף ה' על אהרן לענשו במיתת בניו (עיי יפ"ת). וזו באה לכפר על אלעזר ואיתמד (ועיי להלן סו"ס ה), ומראש אמר ה' למשה על

מסורת המדרש
לכך נאמר 'דרושים'
לכל חפציהם ע"ע
לעיל י"א, א. שהלבוש
כמלה יש ראה להלן סי'
ה, ויקיד בא, יא, ע"ע
לעיל לה, ו. כל כהן
וכו' עין סנהדרין צ"ג,
חולין קנ"ג, ל"ש קדוש
חשט, רה"י חרופה.

עליהם על מה שעתידי שנאמר (ויקרא ט. ב) 'ויאמר אל
אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת' לכה נאמר 'גדולים
מעשי ה' דרושים לכל חפציהם'.

דבר אחר שעשה הקדוש ברוך הוא כבוד לאהרן
שהלבישו כמלאכי השרת שנאמר (מלאכי ב. ו) 'פי מלאך
ה' צבאות הוא' אמר רבי יהודה מכאן אמרו כל כהן
שהוא אוכל בתרומה ואינו בן תורה אינו כהן לעתיד
לבוא אלא נמאס משלשה דברים שנאמר (הושע ד, ו) 'פי
אתה הדעת מאסת ואמאסאך מפהן לי' שכן שלשה אלפיך

קרוב זה בתר סיני בטרם נעשה העגל — על מה שעתידי — העגל להעשות ביום רדת משה מן ההר (כדלעיל לו, ב), ועל מה שעתידי להיות ביום חנוכת המשכן שימותו גרב ואביהוא בני אהרן וזה יכפר שלא ימותו אלעזר ואיתמד (ועיי הערה), וכן זהו — שנאמר — בפרשת חנוכת המשכן ביום השמיני: "ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת", גם קרבן זה הוא כפרה על מעשה העגל, והרי שלשה קרבנות. כפרה על חטא העגל, פעם פ' ופעם פרה ופעם עגל, וכולם לכפרה אתה, על עוון העגל, ומשתיים מזכר, לנקבה ומנקבה לזכר, ומהם לעגל, שכן גזרה חכמתו יתברך, לכך נאמר: "גְּדוּלִים מַעֲשֵׂי ה' דְרוּשִׁים לְכָל חַפְצֵיהֶם", אין להרהר אחריהם אלא לדרוש ולקבל שכר, וכאמור, וזהו שנאמר כאן בפרשתנו: "זה הדבר", כך גזר ה' בדבר קדשו, בתורתו, חכמתו וגזירתו.

דבר אחר: "גְּדוּלִים מַעֲשֵׂי ה' דְרוּשִׁים לְכָל חַפְצֵיהֶם", הו' והדר מעלו וצדקתו עומדת לעד", ורשהו על דברי תורה ועל כפרותיו של אהרן, שבנוסף לכך זכה לכל האמור בפסוקים אלו, (יפ"ת), ובהדרש גם תיבת "הדבר" האמורה כאן בתחילת פרשתנו, שמשמעותה "דבר ה'", התורה ומצוותיה ודרכיה (ר"י), שכן מפני שעסק אהרן בתורה ועשה מצוותיה והלך בדרכיה, מלבד מה שכפר לו ה' על עוון העגל, עוד זכה — שעשה הקב"ה כבוד לאהרן, שהלבישו — בגדי כהונה, להיות בהם — כמלאכי השרת, שהם לבושים בגדי כר לבנים, וכנדרש למעלה (פ"ג, ז), שנאמר — בשבחי הכהן ההולך בדרכי התורה: "תורת אמת חייתה בפינו, ועולה לא נמצא בשפתנו, בשלום ובמישור הלך עמי ורבים השיב מעונו, כי שפתי כהן ישמרו דעת והורה יבקשו מפינו, כי מלאך ה' צבאות הוא", שהוא רומה ונחשב בכך למלאך ה' ממלאכי צבא השמים, (ואמר כן על אהרן שהלך בשלום ובמישור במעשה העגל כדי להשיבם מן העוון, כדלעיל לו, ב. עיי"ש), וכאשר — אמר רבי יהודה: מכאן — מן הפסוק הזה שירדש להלן — אמרו — חכמינו טעם להלכה המקובלת בישראל כי — כל כהן שהרא אוכל בתרומה ואינו בן תורה — לדעת הלכותיה ודרכיה וללכת בהם — אינו כהן לעתיד לבא — לזכות משיח, אלא נמאס — ונפסל או מעתה — משלשה דברים — של קדושת והשיבות וכבוד וזכות כהונה להלן, ממה — שנאמר — בתוכחת הנביא, אל הפהן הסר מן התורה: "כי אתה הדעת מאסת, ואמאסאך מכהן לי, ומשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני" — מפני ששכחת תורת ה' ומאסת בדעת תורה גם אני ה' אמאס אותך בעצמך מלהיות לי כהן וגם את בניך

3

אי נמי קדושים תהיו. בא לרמז דאין המלאכים אומרים קדושה למעלה עד שישאל אומרים קדושה למטה והנה אם ישאל האומרים קדושה לא יהיו קדושים וטהורים מצד עצמם. היאך היה הקדושה האומרים בפניהם אין זה אלא לעג וקלס. והמלאכים הממונים עד שישמעו קדושה מישאל. מוכרח שקטרגו ח"ו ראפרו רבש"ע לאלו אנו ממתנים עד שאמרו קדושה. לכן ע"ז הדב צריכים בני ישראל לדאג כד שיהיו קדושים. כדי שיהיו ראויים לומר קדושה ויאמרו אחריהם המלאכים. והיה קדושים תהיו. והיינו קדשו עצמיכם בקדושה ובטהרה. ותטעם כי קדוש אני וצריכים העליונים והתחתונים לקדש אותי והמלאכים ממתנים לישראל עד שאמרו הם קדושה בתחילה ואם לא יהיו ישראל קדושים וטהורים מצד עצמם אין זה אלא כושה וכליפה. לכן צריכים להתקדש זה רמז במלת אלהים ר"ת אך יחקרשו כי המלאכים ממתנים להם. מתוך פתוחי חותם.

ר' אלעזר פתח ז"ל בזהר הקדוש: אל תהיו כטוס כפרד אין הבין במתג ורסן ערוי לבלום וכי' להיות כי בפרשה זו מתחיל להוודע אדם בקדושה, לכן פתח ר' אלעזר כאן בפי' זו כדי להזהיר אפ האדם שלא יהא ביוזום כבהמה אלא יהיו צנועים ושיקדשו עצמם בשעת חשמיש באופן שכל מעשיו יהיו בקדושה, פ"י שירשה עליהם קדושה של הש"ת. והנה הפסוק הזה שמביא ממנו ראיה רומז על מה שכתבנו כפי' ח"ל שיש בטוס נ' דברים לגנאי והאי' מהם שהוא זכאי. וזה רומז בפסוק ב"מתג ורסן ערוי לבלום הוא ר"ת בע"ל. לכן צריך האדם ללמוד מהש"ת שהוא קדוש להיות ג"כ קדוש וצנוע ככל דרכו. וזהו קדושים תהיו כי קדוש אני. ע"כ.

בהוא זווגא כמה דאצטרך משום שלא נחקרשו בווג ההוא כמו שצריך וע"ד כתיב קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אמר קב"ה מכל שאר עמין לא רעיתי לאדבקה בי אלא ישראל מכל שאר העמים לא רציתי שירבכו בי אלא ישראל דכתיב דברים ד ואתם הדבקים בה' אתון ולא שאר עמין אתם ולא שאר העמים בג"כ קדושים תהיו דייקא

דוקא

קדושים תהיו כי קדוש אני ה' רבי יצחק פתח ישעיה יח הוי ארץ צלצל כנפים וגו' וכי בגין דהיא וכי משום שהיא ארץ צלצל כנפים קנטורא ביה אשתכח ריעותא בה נמצא דכתיב הוי ארץ אלא אמר ר' יצחק בשעתא דקב"ה ברא עלמא בשעה שהקב"ה ברא את העולם ובעא לגלגלא עמיקתא מגו מסתרתא ונהורא מגו חשוכא ורצה לגלות עמוקות מתוך הנסתרות ואור מתוך החושך הווי כלילין דא בדא, הוי כלולים זה בזה ובגין כך מגו חשוכא נפק נהורא ומשום כך מתוך החושך יצא האור ומגו מסתרתא נפק ואתגליא עמיקא ומתוך הנסתר יצא ונתגלה העמוק ודא נפקא מן דא, מה יצא מזה רמגו מב נפיק ביש ומגו רחמי נפיק דינא שמתוך טוב יצא רע ומתוך רחמים יצא דין וכלא אתכליל רא בדא והכל נכלל זה בזה יצר טוב ויצר רע ימינא ושמאלא ישראל ושאר עמין חוור ואוכס וכלא חד בחד תלייא לכן ושחד והכל אחד באחד חלוי. תאנא אמר ר' יצחק אמר ר' יהודה כל עלמא כלהו לא אתחוי כל העולם כולו לא

נראה אר
עלמא ו
יביל עי
והא או
לארץ
בטן הו
מתערי
שלמא
בעלמא
ולאשת
ולתחבר
עלמא

המלכות ש
בבורה. ר'
ואמר שא
בענפי הרי
גדפין הי
שתבליחם
המלכות. ו
מתעוררים
שכמלכות
לפתול, כי
פועלים על
מה שקדו
ממרא ר
אלו שעני
הגדדים כ
הנפיים כ
כנפיים ה
מתעוררים
הכוונה לה
צלצל כ
בנפיה עי
הוי כומן
מארי גרפ
צירופי אלו
ת
א"ר יהו
מהם הוא
העולם. ח
זכאי ק
העוהו הו
הכי אש
שהם פועי
מקום פרו
לפטר תו
הפורה
לאסתבו
שהם טמו
רבי יוסי
יוסי מתני

ידיד ביאור המאמר נפש

קדושים תהיו וכו' כתב במקדש מקד, אילו אמר הוי קדושים או תהו קדושים, משמע לשון צווי. אבל לשון תהיו משמע שמכשר להם שוראי תהיו קדושים. עוד י"ל, תהיו רומז על שעת תשמיש, ר"ל בשעה שמתהיים כעולם.

ע"כ ר' יצחק פתח הוי ארץ צלצל כנפים וגו' ר"ל אי על אותה ארץ המתגלת ע"י כנפי השכינה. ושואל וכי בגין וגו' הוקשה לו, וכי בגלל שהכנפים העליונים מצללים בה קנטורא ביה אשתכח רע וקמרוג נמצא בה. הרי ארובה, מפני שהוא צלצל כנפים דהיינו שהכנפים העליונים מצללים בה לא צריך להיות בה רין, וא"כ מרוע כתוב הוי ארץ שהחובה הוי פירושה קנטורא, דהיינו קמטוריא ורינא. ועונה אלא אמר רבי יצחק וכו' הענין כי לאחר עולם התהו ושכינת הכלים, בא עולם התיקון ואז נתקנו חלק מאותם מדרגות הקדושה נתקנו מעצמם וניצוצות מאותם המדרגות נשארו למטה בתוך הקליפות. והעבודה המומלת עלינו היא לברר את אותם ניצוצי קדושה מתוך הקליפות ולהעלותם אל הקדושה. ועין בעיונים ד"ה קדושים תהיו. ותחזור אל המאמר בשעתא דקדושה בריך הוא ברא עלמא היינו העה"ו בעא לגלגלא עמיקתא מגו מסתרתא היינו רצה שאנו גלה את ניצוצות הקדושה הנמצאים בעומק החושך, דהיינו מתוך הקליפות הנקראות חשך ונחורא מתוך חשוכא חוור על אותו רב, דהיינו כידור הקדושה שהוא אור מתוך הקליפות שהן חושך. ומפרש, כי ניצוצות הקדושה הווי כלילין דא ברא היו מעורבים עם הקליפות אלו באלו. וממשך ש"ע"י העבודה שלנו נעשה שתי פעולות. הראשונה ובגין כך מתוך חשוכא וכו' ולכן, ע"י הכידורים שאנו עושים, אנו מוציאים האור מתוך החושך, היינו כידור ניצוצות הקדושה מתוך הקליפות, והפעולה השניה מתוך מב נפיק ביש ר"ל לאחר הכידור הראשון, נעשה כידור נוסף, דהיינו מתוך המוב והוא עלינו להמשיך להוציא את הסגים שעליהם אומר שהם

כיש, היינו החלק הדי.
ואותם הסגים האלה הם רין, ועליהם אומר ומגו רחמי נפיק דינא כי הקדושה היא הרחמים והסגים הם הרין וכלא אתכליל דא ברא ר"ל שהקדושה והסגים, רחמים ורין מעורבים זה בזה, ואנו יבליים להפרידם זה מזה ע"י עבודתינו. וכאן מושרש ההבדל בין יצר טוב ויצר רע וכו' היינו שהיצה"ס, והימין, וישראל, והיוון הלכן כל אלה שייכים לצד הקדושה. ולעומתם היצה"ד, השמאל, אומות העולם, תנוון השחוד כל אלה הם מצד הסמ"א.

תאנא אמר ר' יצחק אמר ר' יהודה כל עלמא הבוונה לעולם בכללותו, וכשואמר כללו היינו פריים הרבה שבעולם. ואומר על כל המציאות חזאת לא אתחוי אלא בחד עמידא ר"ל שאין העולם הזה נראה אלא כאחדות אחת, דהיינו בחד עמידא, שהיא רמ' שבעמיקא אין פידור ורק משם ולמטה, היינו מתחילה עולם הכריאה, מתחיל הפידור. ואומר על המלכות ובקומפא בקמרוי ר"ל שהמלכות כוללת וקשורה בקשרים. ור"ל שהמלכות כוללת כמה בחינות, רחמים ורין, שהם קשורים זה בזה כי במלכות באצילות אין שם פידור בין הרין לרחמים, בין הימין לשמאל. ולכן כד אתון עלמא כאשר העולם נידון, הוא נידון בדינא כליל ברחמי אתון נידון ברין הכלל ברחמים. וי"ל הרמ"ק: מפני ששם אחרות הפעולות ה' הוא האלה"ם, ולמטה (היינו בבריאה) יפדו הרין לעצמו שאלמלא יפדו ויפעול הרין לעצמו בלי המנהג הרחמים, יתחרב העולם. וי"ש וכד אתון וכו' כי כאשר משפ"ך לארץ הם בחינות התי' הנק' משפט, עם המ' הנק' ארץ צדק למדו כאי' והוא ישפוט תבל בצדק, ואו יכולים לסבול. ואם לאו (ר"ל אם לא היה הרין כלול ברחמים) לא יתקיים מתיקת הרין. ולזה השרשים מתאחרים ונתאחים בלתי נפרדים כדי שיתפעלו הענפים כשרשים ויתקיים העולם. ותאנא בהוא זמנא דדינא תליא בעלמא להשפט ברין וצדק היא

5

דברים ד ואתחנן נח

בְּבַעַל פְּעֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הִלֵּךְ
אַחֲרָי בְּעַל־פְּעֹר הַשְּׂמִידוֹ יִהְיֶה
אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ: ־ וְאַתֶּם הַדְּבָקִים →

לקט בדיד

וכן לא חגרתו (ספרי ראה י"ג א' - ר"ה כ"ח): ומצוה רבינו כל זמנא לפרש פשט הכתוב, שלא מטעם לומר שהכוונה אם יבדה מלבו מלוא ועשה ש"ו מצות, או יגרע ולא יעשה רק ש"ד מצות, הנה הוא עובר בעשה, או אם כופר במצוה אחת נמנע בגדר מין ואסיקורם, אבל אין זה הכוונה כאן, והכרחו מסוף הפסוק, שאמר לשמור את מצות ה' וגו', כלומר רצונו לשמור מצות ה' אלא שאומר שכן חייבו, משא"כ

אור החיים

שבעצודה זרה יתר על כל העצירות שאפילו אחת שלא עבדוהו אלא שחשבו בלבם והלכו אחריהו לעבדוהו הם שלא עבדוהו עדיין השמידם ה', והוא על דרך אומרים (קידושין ל"ג): למען תפוס ישראל וגו' (י"ג):

ד. ואתם הדבקים וגו' לריך לדעת למה אמר

ואתם בחוספת וא"ו כמוסוף על עיני ראשון ולא ידמו הדבקים צב' להולכים אחרי בעל פעור"י, עוד אומרו הדבקים צב"א הידיעה ולא מנינו שקדם זכרון דביקות זה שידק לומר עליו הדבקים, ואולי שיתבאר על דרך מה שדרשו ז"ל בסנהדרין (ק"ח). בפסוק (צ"ח ו' ח') ונה מצא חן בעיני ה' וז"ל ונה אפילו נח"י שנשחית מהם לא היה כדאי אלא שמצא חן ע"כ, כמו כן נחכות במאמר ואחס פירוש וגם אחס היחס ראויים להשמיד אלא לזד היוחסם דבוקים"י) פירוש נחקרבתם בחשונה ונדבקתם צב' צב' אחס חיים, ודקדק לומר כולכם להעיר שלא על חלק מהם הוא אומרי"י) אלא על כולם, וכן הוא אומר הכחוש צפרשא פנחס במעשה פעור (כ"ה י"א) ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי הא למדת שעומדים

אור בדיד

אשר עבד וגו'. (ג) תפוס את בית ישראל בלבם (יחזקאל י"ד). (ג) והיל"ל אצל אחס. (ג) שקודם לכן אמר הכתוב אמתה את האדם וגו' כי ניתמתי וגו' ועל זה אמר ונה מצא וגו'. (ג) וזה ה"א הידיעה. (ג) שראויים היו ח"ו וכו'. (ג) ולמה ח"כ אלו אומרים שדבקתם היחס המיניעה. (ג) שה' יקבל פשוטתם. (ג) פי' בע"ז שנכחו לפני ואחס. (ג) וזה מדויק ה"א הידיעה כלומר דוקא דבקתם דיינו מחשבה טובה ולא מחשבה רעה בשאר מצות. (ג) ואם כל המאלל לא בא רק

אונקלוס

כל נבדא די אזל בחר בעל פעור שציה יי אלקה מבינה: ד ואתון דאדבקתון ברהקתא דיי

רש"י

אונקלוס

דברים ד ואתחנן נז

וִירְשַׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבֹתֵיכֶם נָתַן לָכֶם: ־ לֹא תִסְפוּ עַל־
הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה אֶתְכֶם וְלֹא
תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה אֶתְכֶם:
ג עֵינֵיכֶם הִרְאוּת אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה

לקט בדיד

(א) פי' שעושה אותו מתמת חיוב, ועושה כזה נגד התורה, שהתורה אמרה ד' והוא אומר שלא כן הוא, אבל אם הוסיף מתמת חיוב ספק שגולד לו, או משום תוספת והירוח שלא ליגע בחיוב תורה כגון שמנית ב' וזגוח תפילין (וכתב הרמב"ן ז"ל שגדרים וסיגים שעשו חז"ל היא מצוה מן התורה פי' התורה צוה לעשות כן, אך לריך לידע שהוא רק גדר ואינו מפי הקב"ה בתורה), או שעושה המצוה כלורתה ב' פעמים באותו יום שנעשה כגון תוקע בר"ה גם מעומד בתפלה, או שזם כוונה עלמית כגון מתעדין הוא לישב בטובה גם אחר התב אין בכל זה משום כל תוסף, וכן לענין גרעון אם אינו אומר שזה חיובה (אפילו עובר בעשה) אינו עובר בלאו זה (ג"א).

אור החיים

צבאות עיר עז לנו וכשב צבוא מול וגו', ואמר להם ועתה ישראל שמע אל החוקים שהם המצוות שהם חוקות וזה דמיון מעשה הסלע שאמר לו ה' דבר לסלע שבו נכוה, ודבר זה יתייחס אליו חוקה"י, ואומרו ואל המשפטים כנגד המשפטים שהעריך ה' בתורתו שהם דמיון משפט צועל ארמית שקנאים פוגעים צו"י) שנגג צו משח ומאמלעות שניהם נגזרה עליו גזירה כזוכר. וגמר אומר למען תחיו ובאתם וירשחם את הארץ ולא יקרה לכם כאשר קרה לי שאינו עובר את הירדן, וגמר אומר לא חוסיפו"י) להזכירם שלא יארע להם כדרך שאירע לו, על דרך מה שאמרו צברייתא (ח"כ ר"פ אחרי) היה רבי אלעזר בן עזריה משלו לרופא שנכנס אלל חולה וכו' ואחד אמר לו אל תאכל זונן ואל תשכב וכו' שלא תמות כדרך שמת פלוני זה זרזו יותר מן

אור בדיד

כחודש לו אחר המעשה. (ג) שעל פי פשוטת אין הסלע מנין הדיבור, והיה אלל מרע"ה חקקה, ונתחכם והוסיף והכה כדי למועז חילול השם. (ג) ויהיה מיבת משפטים פירושו כאן גמר הדין בפועל, כגון להכות ולהרוג ולגנות ממון, כלומר אם הקב"ה צוה בתורה קנאות אל תהי מרפי לבב וללמוד היתר למטע עמך כמו שעשיתי אני. (ג) פי' כפל הדבר, והוא מטעם עלמו שכלל הבורא כרוך הוא הדיבור בתחילת אחרי מות. (ג) פי' ב' דברים יהיה ענין, א' כוונתם יהיה לטוב, ב' הענין יהיה גרעון, פי' שז' ואל מעשה, אעפ"כ לא טוב הוא. (ג) חיות מיומרות שהיה די לומר עיניכם הרווחת כי אל אש וגו', וגם זה הליכה היל"ל איש

ותירתון ית ארעא די יי אלקה דאבקהתבון יתב לבון: ב לא תוספון על פתנמא די אנא מפקד יתכון ולא תמנעון מנה למטר ית פקודיא דיי אלקהון די אנא מפקד יתכון: ג עיניכון חון ית די עבר יי בבעל פעור ארי

באים שמה לרשתה: ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה: כי מיגוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו

עלין תקון פמרתה: ותפרון ותעברון ארי היא חכמתכון וסוכלתנותכון לעיני עממאי די ישמעון ית כל קממאי האלין וייפרון קחוד עם חכים וסוכלתן עמא רבא קריין: וארי קן עם רב די קה אלקא קריב קה קקבא צלותה בערן עקתה ביי אלקנא

לקט בהיר

רשי

(ו) ושמרתם. זו משנה (ספרי ראה י"ג כ"ח): כשמוסיף מצוה או גורע הלא אין רעו במצות ה' ועשיתם. כמשמעות: כי היא חכמתכם ובינתכם וגו'. באתחשבוני חכמים ונבונים על ידי משנה (רא"ם): ג) אמר זאת, שמאמר שועשיתם הוא כמשמעו שפעו את המצות, א"כ אין לומר ושמרתם שהשמרו את המצות שא"כ ככל הוא, וזה מכריחו לומר שפי' ושמרתם הוא הלימוד והמשנה (מ"ל): ד) רעו לומר שחיבת היא מראה לכאורה על שמירת ועשיית החקים והמשפטים שהעשייה היא חכמה, וזה לא שיק, שהפעולה אינה שם דבר לומר עליה שהיא חכמה, החכמה והחכמה היא החקים לא עשייתם, אלא שעל ידי עשייתם תהיו אתם חכמים ונבונים (בא"י), וביאר ביאור: שאם העשייה והשמירה היא החכמה א"כ גם שאר העמים שעושים תקוותיהם ומשפטיהם הם חכמים, אלא חוקי ומשפטי תורתנו הק' היא החכמה (קב"ל), וכוונת הכתוב השלים רבינו בפסוק ט' שהכל המשך אחד, שאני משה למדתי אהכם את המצות כליאתם מפי הנורא ב"ה בלי שום

אור החיים

מחיס (ברכות י"ח): ללד שמקורם מקור המיחה, וזה הוא החידוש שמהדש להם משה במאמר זה שמודיעם שהם חיים ממקור החיים, ושיעור כוונת דברי משה הוא בצד דרכים, א' הוא על זה הדרך מלד שאחם דבקים צה' אלהים חיים אחס חיים כמו שכחצנו בסמוך, צ' על זה הדרך טעם שזכיתם להדבק צה' אלהים לפי שאחם חיים פירוש לדיקים שנטמרתם ממטעמי הרשע שהם צחינות המות וצחרת צחיים, ולשנייה נחכון הכחוצ, ואומרו כלכם (ע) נחכון לכללות הפרטי וכללות הכללי על זה הדרך, כללות הפרטי שכל אחד מהם היה כולו מי בלא אבר גרוע על דרך מה שדרשו בחולין (זבחים קט"ז). בפסוק מכל המי קצב צהמה

שחיים ראשי אצריהי) ואין צה מוס, כמו קן מה שלפנינו היו כולם חיים בלא מוס, וכן אמרו ז"ל (מכילתא) שכל שעמדו על הר סיני לא היו צהם סומין דכתיב וכל העם רואים וגו' ולא וכו' ע"כ, הא למדת שלא היו צהם מומין ועמדו בחזקתן), ונתכוון בין על מומי הגוף בין על מומי הנפש, וכבר העירונו שמום שצנוף גידו על פגם הנפש כי אין מוס שאין דמיונו צנפם ואשר על ק פסלו ה' לצעל מוס מעל המצבת, ועיין בדברי הזוכר (ח"ג ז'), וכללות הכללי שלא היה צהם אחד שאינו הגון שלא יקרא מי אלא כולם לדיקים, ואומרו חיים (ע) לא החליט מאמר היוחס חיים כולם אלא חיים כי מי יאמר אשר יהיה למחר מלד מעשיהם שאדם צחירי

אור בהיר

עב) הלא אמר ואחס ופשוט שעל כולם אמר. (עג) הרי שחיבת כל יוכל להאמר על כללות היחיד. (עד) פי' גם עמה הגם שעברו ל"ח שנים. (עה) והוא מיותר גם אמר פירושו.

ביהוה אלהיכם חיים בלכם היום: שני ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני יהוה אלהי לעשות פן בקרב הארץ אשר אתם

אור החיים

אחסי: ישראל משם הוי"ה וצוה תלדיק פירושו זה, ואולי כי ידבר הכתוב כנגד צ' הדרגות שישנם בישראל זו למעלה מזו (ע) והבן. עוד נחכון במאמר הדבקים צה' אלהים על דרך אומנם ז"ל (זוכר ח"ג רל"ח) כי העושה מצוה שורה שם הוי"ה על האבר שבו עושה המצוה, ואמרו כי מצות עשה הם רמזים צהם הוי"ה ומצות לא תעשה רמזים צהם אלהים, וכאן אומרו כאן ואחם הדבקים על ידי קיום מצות עשה ולא תעשה צה' שמוח אלו שם הוי"ה ואלהים כאומרו צה' אלהים. עוד ירצה על זה הדרך כשאחם דבקים צה' פירוש שלבכם חפץ בו ובמלכותו צוה הוא נקרא אלהים ביחוד, על דרך מה שאמרו ז"ל (ילקוט ס"פ נח) בפסוק יושב חבלות ישראל שלא נחלצה ה' בכל מהלל לצבא השמים) עד שאמרו בתלמודו צרוך ה' אלהי ישראל כי לא צחר שתחייד אלהותו אלא על ישראל, ולזה תמלא שאין מתצרך ולא מתהלל בצלתי שמים ולא בצלתי הארץ ולא בצלתי מלאכים אלא אלהי ישראל: חיים כלכם היום. נמשכת למעלה ולמטה, נמשכת למעלה על זה הדרך אלהים חיים כי ה' נקרא (לקמן ה' כ"ג) אלהים חיים, ונמשכת למטה ג"כ חיים כלכם, והכוונה בשיעור הדיבור על זה הדרך להעיר שהחיים נמשכים להם ממקור החיים, והכוונה צוה שזולת זה לא יקרא חיים הגם שיתנוטע ויאכל וכו' שהרשעים צחייהם קרויים

אור בהיר

לענין משנה טובה הקב"ה וכו' היה די לומר והדבקים וגו'. (פד) משא"כ לדרך הקודם שם חיבת הדבקים הוא מהמחלי שצנבר שאחם הדבקים ע"כ אחס חיים. (פז) למה להזכיר צ' שמוח ופטרש אחר שאמר שהם דבקים בהוי' מדרגה הגדולה למה עוד לומר חלקים. (פח) כגון צ"ח של צה'. (פח) ולא אמר לה' שאינם נשלים לו אלא מתאחדים בה' עמנו כביכול. (פח) הא' ה' עמנו והצ' כענין חלקים. (ע) פי' אינו רוצה שיאמרו חלקי מלאכים ושופים וכו', ופירושו המבט יושב על כפא מלכותו רק על ידי החיות ישראל. (עא) פשיטא שחיים הלא עומדים לפניו ושומעים אומרו.

רנא קודש קדושים זרע

עשה כביכול לעצמו שיקבל מענוג מעם קרובו ישראל, וכביכול כאילו היה חסר זה המענוג, ומהנה עצמו לקבל מעם קרובו ישראל, על דרך שאמרו חז"ל (וה"ק ח"ג ו) ישראל מפרנסים לאביהם שבשמים, נמנע מכנה יתברך אותנו למשפיעים לו, והוא שנאמר (שמות כב, ה) ואנשי קודש תהיון לי, שיהיו אחס במדריגת קודש, שהו' קודש לד', שכביכול אחס תשפיעו לי המענוג, אבל באמת הגם שהשי"ת מכנה עצמו למקבל, עם כל זה אנו צריכין לידע, שכל ההשפעות הם מאתו יתברך, אפילו ההשפעת זאת הקדושה שנוכל לגרום המענוג לו יתברך, והעיקר שנחשורר עצמינו להיות כלים לקבל השפע שמשפיע לנו, והוא מורה תיבת קודש, והוא שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני, קדושים תהיו בצחינת קודש, שהד' קודש הו' מורה שתבקשו מאת ה' לרחם על דלומתם ולהשפיע לכם, והוא אהרונות דלתתא קודש, ואמר אחר כך כי קדוש אני ה', שתלמדו ממני שאני עושה עצמי בצחינת קודש לקבל מאתכם:

ובבדרש (ויק"ר כה, ד) על פסוק זה, הו"ד תהלים כ, א) ישלח עורך מקודש ומציון יסעדך, כל הטובות וברכות ונחמות שהקב"ה עמיד ליסן ישראל, אינם אלא מציון כו', כי כל מקום שאמה מוצא גדר ערוה אמה מוצא קדושה, לכן מציא המדרש כאן, ענין ציון שגימטריא יוס"ף צחינת צריח, וכשתתקנים הצריח באים כל הטובות, ואז עור על ידי הזרע, וזה שאמר ישלח עורך מקודש:

קדושים תהיו שקדושים הדיקים יהיו, שיהיו ויהיה להם הויה בעולם הזה: L

עילאה, שמורה על הו' דברים ששורה זורה ליוזרה, והו' שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני, וכל מקום שאמה מוצא גדר ערוה אמה מוצא קדושה (ויק"ר כה, ו), כי באומיות קדושה, יש אות אמה מכל ה' מוצאות הפה, והוא מורה שיקדש ה' מוצאות הפה, וזה יקדש צריח המעור שמכוונים יחד:

ליקובים

קדושים תהיו כי קדוש אני כו', על פי הפסוק (ויקרא יב, ב) אשה כי תזרע וילדה זכר, ואמרו חז"ל (ברכות ט, ב) כשאשה מזרעת תחילה יולדת זכר, ופירשו המפרשים כי אז זרע הזכר גובר כי הוא עליון על זריעתה והעליון גובר, והנה מכל דברי חז"ל נוכל ללמוד עבודתו יתברך, כי קן כיוונו בדצריהם הקדושים, שיהיו נכלל בהם דרכי עבודתו יתברך, והנה כחבתי דברוש פסח (פיסקא ג) על קדש ויהיו) על ענין קודש וקדוש שמצינו בכתובים, ולענינו יש לומר כי ידוע שיש צחינת ד"ו פרזופים, כמו שמוצא בפסרים שהד' הוא מורה על נוקבא דלים לה מגרמה כלום והיא רק מקבלת, והוא מורה אות דל"ם על דלות המקבל, ואות ו' זורח דוגמת צינור מורה על המשפיע, והנה תיבת קדוש, שאות ד' הוא קודש אות ו', מורה על אהרונות דנוקבא מקודש, שמבקשה זאת הדבר ואומרת שהיא צחינת דלות, לרחם עליה ולהשפיע לה, וזו המלך ע"ה שהיה מדמו מצחינת נוקבא כידוע אמר (תהלים פו, א) כי עני ואציון אני, ותיבת קודש מורה, צמה שאות ו' קודש אות ד', אהרונות של המשפיע קודש, והנה השי"ת

רנב קדושים קודש זרע

רומז רק לו' מדות, ובאמת כל מדה כלולה מכל הו', וכן צריך לשבור כל המנהגותו במדותיו שיהיו מדות שבורות, וכל אחת מהיה כלולה מכל הו'.

ואי"פ"ה גימטריא גם כן מלאכה, כי (שמות לה, ב) ששת ימים תעשה מלאכה, אותיות אל מכה, [מכה] גימטריא אדני"י, [ומלאכה] מורה חסד ודין, משא"כ שבת קודש שבו שבת אל מכל מלאכתו רק חסד אל לבד, והנה שבת הוא למעלה מהזמן, ולכן אין אומרים שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה בשבת, משא"כ ציוס טוב אומרים זמן, גימטריא מלאכה"ה עם הכולל, כי הקדושה צאה בזמן, שגם בענין שהוא על פי הזמן, יש גם כן קדושה, ולכן מלאכה אוכל נפש מותר ציוס טוב מטעם זה, ואנו אומרים והגיענו לזמן הזה, הקדושה והחיות שיש בזמן אז.

והנה שם מ"ה דהיינו הו"ה במילוי אלפי"ן (וי"ד ה"א וא"ו ה"א), גימטריא מ"ה גימטריא אד"ם, שאמרו חז"ל (יבמות סא) אחס קרובים אדם, כי באדם יש דם שנוטה לאהוה, רק כשמזרף אלופו של עולם, דהיינו [יראת] הו"ה במילוי אלפי"ן שגימטריא אד"ם, נעשה הצטרפות הו"ה, ונעשה אותיות אד"ם, שמד"ם נעשה אותיות אד"ם, שאלופ"ו של עולם שוכן בתוך הדם, שלא יעבור על החורה חו"ו צרמימות הדם, ואחר כך הוא שם צ"ן במילוי ההי"ן (וי"ד ה"ה ו"ו ה"ה), הוא מורה שנעשה על ידי זה כן להקב"ה, ומילוי ההי"ן רומז, שמקדש הו' חושים וה' מוצאות הפה וה' דברים שהשוו חז"ל (ברכות י) את הנשמה לו יתברך, ומדמה זורה ליוזרה, וידבק ה' תחאה שעליה מורה ה' מוצאות הפה, לה'

את חלק אלוה שבכם, וכחבתי במקום אחר (דף קעג-שמו) שאלהיך ואלהיכם מורה על חלק אלוה שבכל אדם, והו' שנאמר כי קדוש אני ה' אלהיכם, שצחינת אלהיכם השראת הקדושה שבכם, יבוא להתפשטות לכל כוחות שבכם, מדריגות קדוש אני כנ"ל, כי לא יהיה מסך מנדיל ומרגישו האלהות שבכם, ויש י' פעמים אני ה' אלהיכם בפרשה זו, נגד יו"ד מדות, שבכל מדה ומדה תחפשט הקדושה, שבכל מדה שיתנהגו ישראל ימשיכו שם ההגלות הקדושה:

לא תעשו עול במשפט במדה כו' איפה צדק והיו צדק כו'. כי העיקר באדם מיקון המדות בשלימות, ואם הוא בטבע צעל חסד יתנהג לפעמים היפוך טבעו, להחגבר נגד עוברי רצונו יתברך, ולכן הארון היה צו מדות שבורות, להראות שמי שרצה שיהיה ארון לחורה ותתקיים צו החורה, צריך שמדותיו יהיו כולם שבורות, פעם צריך להיות בטוב וחסד, פעם בטעם וקנאה לנקום נקמת ה' ולקנא את קנאחו, ופעם בגאווה שיגבה לבו בדרכי ה', ופעם בענוה, ומי שאין צו כל אלו המדות אינו כלום, והוא שפל בעבודתו יתברך, וו"ש הי"ן גימטריא אדני"י רומז למדת גבורה, שהאדם צריך להתנהג בה, רק צריך שיהיה צדק, ואי"פ"ה גימטריא אדני"י שהוא דין ושם א"ל שהוא חסד, שלפעמים צריך להיות ממוג במדות חסד ודין דהיינו מדת רחמים, ויהיה גם כן צדק, והו' נקרא מדת משפט, כאמרת חז"ל (ברכות סא) צדיקים יזכ טוב שופטן, והו' שנאמר לא תעשו עול במשפט במדה, מד"ה גימטריא מ"ט, נגד ימי ספירה שצריך לתקן המדות, ומצוה לממני יומי ומצוה לממני שבועי (שמות סו), כי אם לא יספור רק שבועות יהיה

ב^ח וְשָׂרַץ הַיָּאֵר צִפְרֻדְעִים וְעָלוּ וּבָאוּ
 בְּבֵיתְךָ וּבַחֲדָר מִשְׁכַּבְּךָ וְעַל־מִטְתְּךָ
 וּבְבֵית עֲבֹדֶיךָ וּבַעֲמֻדָּה וּבַתְּנוּרֶיךָ
 וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ: כ^ט וּבָכָה וּבָעֲמָה
 וּבְכָל־עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצִּפְרֻדְעִים: ח
 א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־
 אֹהֲרֹן נִטְה אֶת־יָדְךָ בְּמִטְהָ עַל־
 הַנְּהָרֹת עַל־הַיָּאֲרִים וְעַל־הָאֲנָמִים
 וְהָעַל אֶת־הַצִּפְרֻדְעִים עַל־אַרְצָה
 מִצְרַיִם: ב וַיֵּט אֹהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל
 מִיַּמֵּי מִצְרַיִם וְהָעַל הַצִּפְרֻדְעַ וְהִתְכַּסּ

לקט בדור

רש"י

הכלל וכינה אותו ונתן לו שם זה על שם מעשה פרטי
 שעושה עמה, ופירושו כאילו אמר ממנו אהה, ועל זה מביא
 ראיות שמצינו יואל מן הכלל כעין זה עלו שקט ופע, שכולם
 שמות תוארים את האדם על מפעלו הפרטי, וכן הם דברי
 ראבי"ע ז"ל אס מדקדק בהם (בא"י): (לא) פי הגם
 שפירושו לפי ענינו מיתה, אעפ"כ פירושו הדינה הוא מכה
 והשחמה, אלא שלפי ענינו שם הוא מכה של מיתה, ומביא
 ראיות שכל אלו אי אפשר לפרש מיתה: (לב) שכל מקום
 המים נמוך מן היבשה (רא"ם): (לג) שאם לא להשמיענו
 זאת יאמר בקולו בנימי כל מצרים וכלל הכל
 (רא"ם): (לד) שאליכ אלא פי בק ובעמך ברושתך ונתוכסם, הרי כבר אמר בנימך וכו' וצניח עבדיך וכו' (רא"ם),
 ומה שאמרו שהיו מקרקרים יאל להם לרו"ל מדחור ואמר יעלו הצפרדעים, ודאי לומר שאפילו בחוף מעייהם היו הצפרדעים
 ולא פגרים, כי הצפרדע נקרא כל עוד שהוא חי (מ"ל), גם אמר "יעלו" ולא אמר יכנסו שיהיה להם שם עליה ומינם
 שיקרקרו עוד יותר (ב"ב), ויש"ר דרשו זאת נפסוק (מ' מ') על דבר הצפרדעים מלשון דיבור, ואפשר שגם רש"י על פסוק
 ההוא סמך, אלא שמשם לא נשמע שהיו נכנסין במעייהם רק מהבא, לזה מביא כל הדרוש כאן (נח"י), ופי' קרקר לפניך
 וזעקה (הערוך): (א) המחיל בדרוש, שאם היה הכחוש אומר בכל פעם לשון ימיד, לא היה רצונו מפרש כלום, כמו שאינו
 מפרש כלום במכת הארבה, כי פשוט הוא שהוא שם המין, וכבר פירש זאת נפסוק (בראשית ל"ב ו') ויהי לי שור וחמור, אבל
 מאחר שכל פעם אמר הצפרדעים רק בפעם האחת אמר הצפרדע אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני, ועוד אס הוא כפשוטו
 הל"ל זאת לעיל בפסוק ז' כ"ח ושרץ היאור הצפרדעים ששם נאמר השירוק, גם הל"ל בלשון זכר ויעל הצפרדע כמו שאמר
 ויהי לי שור, וכן בארבה ויעל על ארץ מצרים (ב"ב), אך מאחר שאין המקרא יואל מידי פשוטו, יש לומר שאין זה לשון ימיד
 על הצפרדע אחת או על מין הצפרדע כמו הנני מביא מחר ארבה בגובלך, אלא שרץ הצפרדעים נקרא הצפרדע פי' מכת
 הצפרדע, והביא ראיה מפסוק ויהי הכנס, כי שם בהכרח שאינו לשון ימיד שהלשון ימיד נה קנה והלשון רבים כנים
 במירי"ק, ודאי שהוא שם וכינוי לשריית ורחישת הכנים, וכמו כן הבא (סד"ז):

אַרְעָא דְּמִצְרַיִם: ג וַעֲבָדוּ בְּנֵי
 חֲרָשָׁי בְּלַחְשֵׁיהוֹן וְאִסְקוּ יָת
 עֲרֻעְנָא עַל אֲרֻעָא דְּמִצְרַיִם:
 ד וַיְקָרָא פְּרַעָה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
 וַאֲמַר צִלוּ קָרָם יְיָ וַיַּעֲדוּ עֲרֻעְנָא

אֶת־אַרְצָה מִצְרַיִם: ג וַיַּעֲשׂוּ־בְנֵי
 הַחֲרָשִׁים בְּלַחְשֵׁיהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־
 הַצִּפְרֻדְעִים עַל־אַרְצָה מִצְרַיִם: ד וַיְקָרָא
 פְּרַעָה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הֶעֱתִירוּ

רש"י

לקט בדור

מכין אותה והיא מתחת נחילים (נחילים זהו מדרשו
 (ס"ר - מנח - סוכה ס"ז), ופשוטו יש לומר שרץ*
 הצפרדעים קורא לשון יחידות*, וכן (י"ד) ויהי הכנס
 הרחיקה פדוליר"א בלע"ז ואף ופעל הצפרדע
 שו"ת נוסחאות - שריו - י"ד

(ב) קיבוץ ואסיפת שרצים ביחד (הערוך), ובגמ' שלפנינו וכן
 בש"ר לא נאמר שהיו מכין אותו אלא א' היטה והשריפה,
 אבל בחמתה והיו המצרים מכין אותה ומחמת וכו' עכ"ל
 ופירושו שהיו המצריים מכין אותו כדי שיצטר או ימות

אור החיים

ח ד. העתירו אל ה'. לר"ך לדעת למכ לא
 פנה וצא אל ביתו במכה זו
 כמו שעשה במכת הדם הלא גם את הארואכו
 חרטומו כי עשו גם המה. אך פיו ענה צו טעם
 הרגשתו בזה וכל כיוצא בזה שכורגש וקרא למשה
 להפלת צערו, כי לא היה מתפעל אלא כשאיומה
 מוח נפלו עליו, וזה סדר מכותיו, ראשונה מכה דם
 לא היה לו צד סכנת מוח, ומינס ללמאז מלאו לו
 סביבות היאור או היה קונה מישאל לזה לא נרגש
 ממנה: ב' מכת הצפרדע היו צו שני דברים הא'
 הרעשח הקול והשני שהיו נכנסים במעייהם דכחיב
 (לעיל ז' כ"ט) וצבם ובעמך יעלו הצפרדעים, ומכה
 זו מבהלת הנפש ואין אדם בטוח בחייו, לזה אמר
 פרע"ה אל משה וגו' ויסר הצפרדעים ממני (ס"ז) פי'
 מחוך בני מעיו וגו': ג' מכה כינים כי הגם
 שיצטער אבל אין שם סכנת מוח לצפרדעים שחנקו
 בני מעיו וכו' ותעשנו ערפ"ה, ולזה הגם שידע כי
 (הוא) אלצע אלכיים הוא והעידו חרטומום כי
 אינם יכולים עשות אף על פי כן ויחזק לב וגו': ד'
 מכת ערוב אימות שן בהמות ששלה ה' צו בהלוכו
 ויירא עד מאוד ותיכף שלח אחריכם ואמר (פסוק
 כ"א) לכו וצחו וגו' אנכי אלשלח וגו' העתירו בעדי:

ח ד. מכת דבר לזד שהיתה במקנה לצד הגם כי
 שלח וראה מקנה ישראל ולא מח א' אף על פי כן
 לא שח לבו לבקש רחמים: ו' מכת שחין לזד שלא
 היה צו סכנה גם אפשר שחכבד במכה זו ממה
 שלא הזכיר ה' בפירושו כי גם צו היה שחין ולא
 אמר אלא (לקמן ט' י"א) כי היה השחין בחרטומום
 ובכל מצרים לזה לא בקש משה להחפלת צערו: ז'
 מכת צרד לזד שהרעים ה' משמים ונתן קולות ואש
 מן השמים נפלה עליהם אימתה ופחד שיעשה להם
 כמחפנת סדום ועמורה ופחד ורעב (ישעי' ס')
 לצבו ואמר ה' הדיק וגו' העתירו אל ה' וגו' (ט'
 כ"ז): ח' מכת הארבה פיו ענה צו כי מה
 שנתרגש הוא לזד שירא יראת מוח (ס"ז) דכחיב (י'
 י"ז) ויסר מעלי רק את המוח הזכ: ט' מכת חושך
 לא ראינו לו שבקש משה להחפלת (י"ז), ואולי כי בג'
 ימים ראשונים היה מדליק עששיות ופנסות גדולות
 ויאר את החושך וצג' ימים שניים שהיה חושך
 ממושש ולא קמו איש מתחיו לא היה מליאות לו
 שילך אדם לקרא למשה כי לא קמו איש מתחיו,
 ואחר ששלמו שבעת ימי אפילה (ש"ר י"ד) תקף
 ומיד שלח אחר משה ואמר אליו שילכו אלא שיחנו
 בטוחן מהם שיחזרו ולא קבל משה, ולזד שכבר

אור בדור

צעור שמאן אהה וגו'. קפ"ז) והוא חייבה מיוסרת. קפ"ז) כמו שידוע שמכה זו סכנת מוח הוא רח"ל. קי"ז) הגם
 שחליתו מוח הוא, שאי אפשר להשתמש בו.

אליהוה ויסר הצפרדעים ממני ומעמי ואשלחה אתיהם ויזבחו ליהוה: ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי אעתיר לך

לקט בהיר

רשי

גרניולירא בלע"ז: (ה) התפאר עלי. כמו וישע"י אמר על לוי אמר, ואין כוונת רש"י לומר שהלמ"ד מכריח אותנו לומר כן, שהלא מצינו כמה פעמים שהלמ"ד אינו משמש כלום (וכקושיית הרמב"ן ז"ל) כגון למחר יהיה האות הזה, או למן היום אשר יאלח מארץ מצרים, ודנים כזה, אלא כוונתו שאם היה הכתוב אומר "מתי" או היה נהכרח לומר מתי אחפלה, אבל מאומרו למתי יכול להיות על אזהר זמן אחפלה, אבל הכרחו של רבינו מפשטיות הכתובים אשר הסבירא כן נוחת, כי מה נפ"מ לפרעה מתי יחפלה, הנוגע לו הוא מתי יכרתו, ועוד יש הכרח לזה שאם יהיה החפלה וההסרה בזמן אחד מה זה התפארות ודבר גדול, הדבר גדול יהיה אם יעשה הקב"ה ב"י דברים, הא' שיכרו, והב' שלא יסורו אלא בזמן שהגביל משה (אזה"ח), ועיין עוד בפסוק ח': (ד) בהשקפה ראשונה נראה שמינת עתה הוא לשון חפלה, וא"כ יקשה כי בכל ד' פעמים שנזכר כאן מינה זו הוא בלשון הפעיל פועל יוצא, בפסוק ד' הקפירו אל ה', בפסוק ה' למתי אקפיר, בפסוק כ"ד הקפירו בעדי, ובפ' כ"ה והקפירי אל ה', ואדם שהוא מחפלה הרי הוא פועל עומד, והיל"ל קפירי אקפיר וקפירי, לזה אמר שאינו כן, אין עתה לשון חפלה אלא הוא לשון הכרות חפלה, ולזה כמו שמינת הקצה הוא פועל יוצא כמו הרבה דברים או אמרים או מעשים או אזהרה דבר יוצא הריבוי, שהכל לפי עינו, וכאן פירושו ריבוי חפלה, וראיה אומר שהרבה אזהרה דבר, ואין צריך לומר אחריו לאזהרה דבר יוצא הריבוי, שהכל לפי עינו, וכאן פירושו ריבוי חפלה, וראיה חזקה וברורה הוא מיתוקאל שהכתוב אומר בפירושו על מה הוא יוצא שאמר העתרתם עלי "בדריכס" כלומר דברי גילוח שלכם, ובשום אופן אין לפרש העתרתם החפלה, וכדי שלא יקשה לך מפסוק ויעתר יתק אל ה' לנוכח אשמו שהוא פועל עומד, עיין לקמן (ח' כ"ו) ויעתר אל ה' (דא"מ):

אור החיים

התפארות מיום ליום ואדרבה הרחיק לו הזמן. עוד צריך לדקדק דברי משה שאמר למתי אעתיר וגו' שלא היה לו לומר אלא מהי יסיר הכפרדעים שהוא המצוקש. אכן כוונת משה להראותו אשר יפליא ה' לחצב ידיו ומוזר ישער ויחליט דעתו כי מהכוננת שיעוצם ה' בשום אופן, כי הנה מדרך המוסר עבד כי ישאל דבר מרצו ולואי שישיג עשוכו לו לא

אור בהיר

ק"ח) וכונו שפירש רש"י ז"ל לשון משחנה לשאל דבר גדול.

ולעבדך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך רק ביאר תשארתה: ויאמר למחר ויאמר כדברך למען תדע ביאין פיהוה אליהנו: ויסרו הצפרדעים ממך ומבתיך ומעבדך ומעמך רק ביאר תשארתה: ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה

עבדך ועל עמך וישארה ערדעניא מנה ומבתיך קחור בנתרא תשתארן: ויאמר למחר ויאמר כפתנמך בדי דתדע ארי לית בן אלהנא: ויערו ערדעניא מנה ומבתיך ומעבדך ומעמך קחור בנתרא ושתארן: ה ונפק משה ואהרן מקות פרעה וצדי משה קדם "

רשי

לקט בהיר

מפעיל* כך יאמר אעתיר ובעתתו דברים, ואז לכולם (יח"ל ל"ב י"ג) ובעתרתם עלי דכריכס, כרביכס: (ו) ויאמר למחר. החפלה היום שיכרתו למחר: (ח) ויצא ויצעק. מיד"י שיכרתו למחר: שיער נחמיה - העיל

אור החיים

שיחנה עליו בזמן מסוים ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא יאחר אלא ועבד ישאף. רבו עת אשר יחפון לחוננו רצון, ואמר משה צו וראה בהשגחה הנוכח ושלומות החיוב שאתחיר לה' ואומר אליו בחפלותי כי יעשה הדבר צעה אשר אקבע לו הזמן, והוא אומרו למתי אעתיר פי' לאזהר זמן, התפאר עלי לומר החפלה לה' עתה כי לזמן פלוני יסיר וגו', וכשיצו פרעה למחר וגו', וקשה כי הגם כי נפש רשע אוהב רע"פ) זה דוקא דדבר שאין כרעות ניכר לאדם אלא במושכל"י) אבל כזו וכזה אין לך אדם שיחפון שיחטבב צכנת מוח כמו שכן קראה הוא ויסר מעלי את המות. והיה נראה לומר כי לראותו זריוחו של משה שאמר למתי אעתיר וגו'

אור בהיר

ק"ח) היפך דברי דניק, ופי' מאמר וקשה לולי דרכינו. (קב) פירוש למשל רשע מחאזה לאכול דבר איסור הגם שמביא רעם על עולמו כזה, מאחר שהרעה אינו ניכר, שהוא ברוחניות, או רעמו יבא אחר זמן, אבל מאכל מעושש שרעמו ניכר ורגיש צעה אוכל, בודאי ימונע ממנו, ואם כן למה בחר להעשכב עם הצפרדעים עד למחר. הנה הלשון שמביא המחבר ז"ל בסמוך ויסר מעלי, "את המות" לא אמר פרעה כאן אלא הצפרדעים, אלא בנחת ארצה, אבל מסתם גם הצפרדעים כשאלים ברצונם אין מספר גם הם סכנת מות כמו המגבים. (קבא) הגם שיאמר למחר, או לא יחפלה כלל. (קבב) עד למחר מכת ספק. (קבג) פירוש אפילו יועיל לו חפלתו על ידי כח הסטרא אחרא ויעשה מבוקשו, אבל יהיה זאת חייב ומיד צעה חפלתו ובעת עושה קמיו, ולא למחר זמן. (קבד) ולא

9

כִּלְהֶאָרֶץ וּתְחַשֵּׁף הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־
 כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרֵי הָעֵץ
 אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נֹתֵר כְּלֵי־רֶקַע
 בָּעֵץ וּבַעֲשׂוֹב הַשָּׁדָה בְּכָל־אֶרֶץ
 מִצְרָיִם: ^{טו} וַיִּמְתָּר פְּרַעֲהַ לִּקְרֹא
 לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי
 לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: ^{טז} וְעַתָּה שֵׂא
 נָא חֲטָאתִי אֶךְ הַפַּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם וַיִּסַּר מֵעָלַי רֶקַע אֶת־הַמָּוֹת
 הַזֹּה: ^{יז} וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחָיו חֲזָק מְאֹד

ארעא וחסוכת ארעא ואכל את
 כל עשב ארעא ואת כל פרי
 ארץ די אשר ברדא וקרא
 אשתאר כל ירקא בארץ
 ומצרים: טו ואחרי פרעה לקרא
 למשה ולאהרן ואמר חטאתי
 ליהוה אלהיכם ולכם: טז ועתה שא
 נא חטאתי אך הפעם והעתירו ליהוה
 אלהיכם ויסר מעלי רקע את המוות
 הזה: יז והפך יהוה רוחו חזק מאד

וַיֵּשֶׂא אֶת־הָאָרֶץ וַיִּתְקַעְהוּ יַמָּה סוּף
 לֹא נִשְׂאֵר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל
 מִצְרָיִם: ^כ וַיִּחַזַּק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעֲהַ
 וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{כא} וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטְהַר יַדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם
 וַיְהִי חֲשֹׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּמָּשׁ

ית נוכא ורמיה לימא דסוף לא
 אשתאר נוכא חד בכל תחום
 מצרים: כ ואחרי ית לא
 דפרעה ולא שלח את בני ישראל:
 כא ואמר ית למשה ואהרן על
 צית שמא יהי חשוכא על
 ארעא ומצרים בחר דיערו

לקמ בהיר רש"י

וכעשן השדה הרי נזכר עשן לבדו, לזה אמר שהעלים שבאילני
 נקראו ג"כ ירק מטעם זה עלמנו שהעשן נקרא ירק מפני
 שמראהו ירוק, ומביא ראיה מהלוגו (רא"ם): (כב) נקרא
 ים שבגול המערבי של ארץ ישראל הוא הים התיכון
 (ראב"ע): (כג) כנר אמרנו שדעת רש"י וזל שהכחוש
 באומרו רוח מערבי הכוונה שבארץ ישראל נשז רוח מערבי,
 לזה טרח למנוח פתרון היאך יהיה זאת שרות מערבי שבא"י
 ישא את הארצה ויתקעו בים סוף, הלא ים סוף במערבו של
 ארץ ישראל, לזה אמר שאם תדקק בחומות (פי' כשאומו
 הכחוש היאך יהיו חומות ארצנו צפ' משפטים) ונגבולות
 העולם תראה שהים סוף אשר הוא במורחו של מזרע וממשך
 מן הצפון לדרום אחר שנמשך כן משך רב נמשק ומתרחב
 לזד מזרחו של עולם, נמצא שאם תלק מן א"י לזד דרום אחר פוגע בים סוף, וגם אח"כ מתרחב עוד משך רב לזד מזרח,
 ואחור החלק הוא מן א"י לזד מזרחית דרומית, ומביא ראיה מן הכחוש שאומר שיצא עוד ומן והקב"ה ישיב את גבולות מים
 סוף (מרום מזרחית דרומית) עד ים פלשתיים שהוא במערב והוא חלק גדול מאל, ולפי"ו ינחא שרות מערבית אשר הגביה
 את הארצה ממזרים והלך דרך א"י עד הים סוף שבזד מזרחית דרומית של א"י וסם תקע את הארצה: (כד) ופי' רש"י
 שם פלשתיים יושבים על שפת הים האחרון במערבה של ארץ ישראל: (כה) ההוכחה, כי מאומרו וישא את הארצה מה חסר
 מן הכחוש הלא אמר שפרה המכה, גם אמר ויתקעו ימה סוף הלא גמר המאמר ולמה עוד מאמר השני לא נשאר ארצה
 אחד, ואם לומר שממש לא נשאר אחד, מה ילא לנו מזה, אלא ודאי שאפילו מה שהיה ברצונם שישארו לא נשאר, ופשוט,
 אבל גבי ערוז לומר שלא נשאר אחד שאפילו אחד יכול לעשות היוק רב, ואין לדרוש שמתלו מהם וגם אוחס סרו, אלא
 מאומרו ויסר נשמע שלא מתו סם: (כו) קודם כל לרדק לנו לדעת סברת רש"י בענין זה בכלל, ואח"כ נוכל לידע פירוט
 פירושו בכוחות הכחוש, הנה לפום ריהע"א נראה שר"ל כי חשכות זו הייתה הולכת וגדלת בכל עונה שבהתחלת היום נתגדל
 החשכות ואח"כ כשבא הלילה נתגדל עוד וכן בכל משך הזמן, אבל טעות הוא זאת, ולא עלה על דעמו לומר ק, אלא סברתו
 שמהם זו של חשך לא הייתה סתם חשכות כמו חשכות לילה הרגיל בעולם כשנתכסה השמש ונעדר האור ונשאר חשך, שא"כ
 לא יהיה ניכר המכה ויאמרו שהשמש עקם מהלכתו לזד אחר, או נתכסה בעננים, ועוד אפילו יהיה ניכר המכה זה יהיה רק
 ביום ולא בלילה ולא יהיה א"י ז' ימים אלא ג' ותלי יום, לזה בהכרח שלא הייתה חשך הרגיל אלא יוסר ממנו, אבל הייתה זוה
 במשך כל הג' ימים, וזהו בנין פירושו הערב, הנה מאמר ויהי חשך על ארץ מצרים לא בא בפירושו, כי פשוט הוא, שאמר
 הקב"ה שיצא על מזרעים מכת חשך, והוא"ו שבראשו ג"כ פשוט הוא כמו סתם וי"ן בחורה שמתרחם לחבר ולהמשיך
 הפיפור זה אחר זה, משא"כ וא"ו של וימש הוא במקום חיבת, כלומר וכלילו אמר ואחור חשך שאמרתי יאמש חשך,
 ופירושו של חיבת ימש מפרש אח"כ שהוא כמו ויאמש שפירושו ימשך, כי ימש וערב פירושו שחיבת, וכמו שמחייב חשך
 נעשה ימשך כמו מן מחיבת אמש נעשה ימש, וא"כ הוא עו"ה: (ז) חשך שאמרתי (יאמש) ימשך (חשך) מחשך לילה הרגיל,

רוח מערבי: ימה סוף, אומר אני שים סוף היה
 מקלחו במערב כנגד כל רוח דרומית, וגם במרחק
 של ארץ ישראל, לפיכך רוח ים תקעו לארצה
 צימח* סוף כנגדו, וכן מלינו לענין חומות שכוח
 פונה לזד מזרח, שנאמר (כ"ג ל"ג) מים סוף ועד ים
 פלשתיים, ממרחק למערב, שים פלשתיים במערב היה,
 שנאמר בפלשתיים (פ"ג ז') יושבי חבל הים: גוי
 כרתיים: לא נשאר ארבה אחר. חף המלוחים:
 שמלחו מהם (פ"ד - ס"ג) ואלה י"ו: (כ"ח) וימש חשך.
 ויחשך עליהם חשך יותר מנשכו של לילה: וחשך*
 של לילה יאמרו ויחשך עוד: וימש, כמו ויאמש, יש
 שיעור ויחשך: וים סוף: ימשך.

כלומר שבה ממורת א"י, ואם מצרים למערב א"י הרי בא
 הרום כנגדו: (כ) הרמז"ן ז"ל הקשה שהרי כתיב ויסן
 לתקיל יבולס ויגיעס לארצה, וכתיב ויבא ארצה וילק ואין
 מקסר ע"כ, וזה לשון רש"י ביואל כמוהו לא נהיה מן העולם
 לבא כל המינים הללו זה אחר זה, אבל מין ארצה לבדו לא
 היה כמו אחרו של מזרים עכ"ל, והרד"ק כתב וז"ל כמוהו
 לא נהיה כי אחרו של מזרים לא היה אלא מין אחד והוא הארצה והיה רב אחרו המין במזרים יוסר ממה שהיה עמה בארץ
 ישראל, לפיכך אמר ואחריו לא יהיה כן, והנה אמר כמוהו לא נהיה כן כי היו ארבעה מינים שבמזרים לא היה אלא מין אחד
 עכ"ל, ובתחילת הקספר שם (ח' ד') אמר הכחוש יתר הגזם אכל הארצה ויתר הארצה אכל הילק ויתר הילק אכל החסיל, וכתב
 הרד"ק שם ח"ל כי הארצה שהיה במזרים לא היה אלא מין אחד ואע"פ שאמר בם חללים ויתן לתקיל יבולס ואמר וילק
 ואין מקסר הארצה היה העיקר ושני המינים באו עמו לפיכך לא מוכר בחורה אלא הארצה ולא היה אלא עם אחת זה היה
 ד' מינים גזם ארצה ילק חסיל וכו' שנים זה אחר זה וזאת הרעה לא הייתה עד אחרו זמן עכ"ל, ומכל המורס נתברר
 ונתברר לנו פירושו וכוננו של רש"י, במזרים לא הייתה המכה אלא ז' ימים (או כ"ד יום למ"ד) ובזמן מועט כזה עשו
 חורבן נוראה עד אין לשער מתמת שהיו בריבוי כחול הים, גם הייתה הפלא שכמעט כולם היו מין אחד ואע"פ"כ עשו חורבן
 גדול מתמת הריבוי שלהם, ובימי ויאל לא הייתה הפלא כל כך גדול שהלא היו ד' מינים 2 וגם הייתה במשך ד' שנים, אבל
 הצער וההפסד והחורבן והלבזון נפש שעשו הייתה גדול משל מזרים, גם שלא היו בפעם אחד אפילו חלק א' ממאה משל
 משה, שמאחר שנטעטערו שנה שלימה ממין אחד, עלה תקומם למפת נפש וזא במקומו המין השני וכו', ונכון, ואין עוד
 קושיא, ויש גורסים כאן ברש"י שהיו "יחד", וזה ודאי שפירושו יחד באותה מכה בכלל, כלומר בדי' השנים, אבל לא ביום
 אחד, שא"כ יהיה רש"י קוטר דברי עלמו, ובש"ס כתוב לאמר כשבא משה לא היה אלא מין אחד, ודוד המלך כתב כן ליפוח
 המלניה ע"כ, ואחר המחילה לא הירא כלל דאטו כדי ליפוח המלניה לימא מיני דסקרא ומה גם דכרות הקודש נאמר
 (מ"ל): (כא) סתם מה שאנו קוראים ירק, וכן לשון הכחוש, הוא ירקוח גנה או עשב, זה לא יתכן כאן שהרי אמר בעך

רש"י לקמ בהיר

נהיה מן העולם, למדנו שיהיה כבד משל משה, (כי*)
 של יואל היה) על ידי מיתין הרצה, שהיו (יחד)
 ארצה, ילק, חסיל, גזם, אבל של משה (לא היה אלא)
 של מין אחד, וכמוהו* לא היה ולא יהיה: (עו) כל
 ירק, עלה וירוק, ויאדור"א בלע"ז: (יע) רוח ים.
 שיעור ויחשך: ימשך: ימשך.

נהיה מן העולם, למדנו שיהיה כבד משל משה, (כי*)
 של יואל היה) על ידי מיתין הרצה, שהיו (יחד)
 ארצה, ילק, חסיל, גזם, אבל של משה (לא היה אלא)
 של מין אחד, וכמוהו* לא היה ולא יהיה: (עו) כל
 ירק, עלה וירוק, ויאדור"א בלע"ז: (יע) רוח ים.
 שיעור ויחשך: ימשך: ימשך.

בִּיהוּה וְכִךְ הַתְּפִלָּה אֶל־יְהוָה וַיִּסַּר מֵעַלֵינוּ אֶת־הַנְּחֹשׁ וַיִּתְּפִלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֶסֶם

צִלֵי קָרָם יִי וַיַּעֲרֵי מִנְּאָה יֵת חוּמָא וַצִּלֵי מֹשֶׁה עַל עַמָּא: ה וַאֲמַר יִי קְדָא מֹשֶׁה עֲבִיד קְדָא וְשִׂי יִתִּיה עַל אֵת וַיְהִי כִּלְ דִּתְנַכִּית וַיַּחֲזִי

לקט בהיר

ס"ה) ונחש עפר לחמו ודרשו חז"ל ביומא ע"ה. אפילו אוכל כל מעדני עולם טועם בהם טעם עפר, א"כ אינו נוטף מכה תאוה אלא מכה רעות ורשעות כמו כן הם לא דברו ממחמת תאוה שהלא אדרבה מאסו במעדני עולם א"כ הוא מדה כנגד מדה, לזה יקרא הקב"ה דוקא עם נחשים. (במ"ח): שינוי נוחות - כלומר

רש"י

(ס) ויתפלל משה. מכלן למי שמבקשים ממנו (מחילה) שלא יבא אכזריותו. מלמחול (ס - סס): (ח) על נם. על כלונס * שקורין פורעק"א בלע"ז (ס"ז). שינוי נוחות - כלומר כנגד מדה, לזה יקרא הקב"ה דוקא עם נחשים. (במ"ח): שינוי נוחות - כלומר

אור החיים

שנמחל החטא לר"ך זכות להסיר המזיק, וכמאמרם ז"ל (שבח ל"ב). חכ לשונם לעולם יבקש אדם רחמים קודם שיחלש שאם יחלש אומרים לו ברא זכות והפטר, לזה נחמנו דור דעה ואמרו כנגד מה שנריך זכות להללם מהנחשים ויסר פירוש יאל מין חק שבז"ל, וכאן נולדו מחשבתם ב' דברים נחש ושרף נחש שיש בו שנים (ס"ז) ממיא אדם ושרוף הנפש, וישלחם ה' גם כאומרו וישלח ה' בעם את הנחשים, השרפים, ואמר וישלחם על דרך אומרו (איוב ח) וישלחם ביד פשעם (ס"ח), הנחשים הם כנגד מה שדברו במשה שכל המדבר לשון הרע בחצרו ומכל שכן ברצו נחש מכישו, והשרפים הם כנגד מה שדיברו באלהים. שוב ראיתי במדרש (רצח כאן) חכ לשונם השרפים שהם שורפים הנפש עד כאן, חכ מכון לדבריו:

כבר כתבנו במקומה אחרים כי מהעבירה יולא מזיק, ובזה תעמוד על אמיתת מאמרם ז"ל (תענית ת). שאמרו שאלו נחש ארי דורם ואוכל וכו' אהה מה הנחש יש לך והשיב אמרו לבעל הלשון עד כאן (ס"ז). פירוש השונו כי יש מין עבירה שממנה יאל מין חק שבז"ל, וכאן נולדו מחשבתם ב' דברים נחש ושרף נחש שיש בו שנים (ס"ז) ממיא אדם ושרוף הנפש, וישלחם ה' גם כאומרו וישלח ה' בעם את הנחשים, השרפים, ואמר וישלחם על דרך אומרו (איוב ח) וישלחם ביד פשעם (ס"ח), הנחשים הם כנגד מה שדברו במשה שכל המדבר לשון הרע בחצרו ומכל שכן ברצו נחש מכישו, והשרפים הם כנגד מה שדיברו באלהים. שוב ראיתי במדרש (רצח כאן) חכ לשונם השרפים שהם שורפים הנפש עד כאן, חכ מכון לדבריו:

ה. עשה לך שרף. אמר היצת לך (ס"ח) רז"ל אמרו (ילקוט ע"ז מ"ד). חכ לשונם הרי הוא אומר לך משלך ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו עד

ז. התפלל וגו' ויסר וגו'. פירוש התפלל למחול החטא, והכס ישתנה מחילת החטא קודם שיאל המחבל לאחר שיאל שאז הכס

אור בהיר

קב"ה) שלכאורה תשובת הנחש תמוהה עד למאור מה תשובה זו עושה וכי אם האדם עשה דבר שקוט לר"ך הוא ג"כ לעשות אחריו. קב"ה) פי' נזק שנחש יאל מלשון הרע שהוא ממט כמעשהו. קב"ה) פי' גוף אחד יש בו ב' דברים כמו העבירה שעו דברו לדיבר אחד והיה בו כנגד משה וכנגד המקום ב"ה. קל) ולא אמר ויבאו נחשים ויטשו וכו'. קל"א) כלומר עונם נפשו והם המזיקים הלכו מעצמם שחלוטם ומשוקטם לעשות נקמה בעושהם. קל"ב) היל"ל התפלל וגו' כי יסור. קל"ג) ולא אמרו השרף. קל"ד) הלא רבים היו כאמרו הנחשים. קל"ה) והוא משה אינו לר"ך לו.

קב"ה) שלכאורה תשובת הנחש תמוהה עד למאור מה תשובה זו עושה וכי אם האדם עשה דבר שקוט לר"ך הוא ג"כ לעשות אחריו. קב"ה) פי' נזק שנחש יאל מלשון הרע שהוא ממט כמעשהו. קב"ה) פי' גוף אחד יש בו ב' דברים כמו העבירה שעו דברו לדיבר אחד והיה בו כנגד משה וכנגד המקום ב"ה. קל) ולא אמר ויבאו נחשים ויטשו וכו'. קל"א) כלומר עונם נפשו והם המזיקים הלכו מעצמם שחלוטם ומשוקטם לעשות נקמה בעושהם. קל"ב) היל"ל התפלל וגו' כי יסור. קל"ג) ולא אמרו השרף. קל"ד) הלא רבים היו כאמרו הנחשים. קל"ה) והוא משה אינו לר"ך לו.

הקלקל: וישלח יהוה בעם את הנחשים השרפים וינשכו אתהעם וימת עסרב מישראל: ויבא העם אלמשה ויאמרו חטאנו כיידברנו

דמיכר'יה קל'י: ו וַיַּעֲרֵי יִי בְּעַמָּא יֵת חוּמָא קָלָן וַיְנַכִּיתוּ יֵת עַמָּא וּמִית עִם סָנֵי מִיִּשְׂרָאֵל: ו וַאֲתָא עַמָּא קְדָא מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ חַבְנָא אֲרִי אַתְרַעֲמָנָא קָרָם יִי וַעֲמָד וַצִּינָא

לקט בהיר

נבלע באכזריות קראוהו (ס"ז) קולקל*, אמרו, עתיד המן הזה שיחפה במעייניו, כלום יש ליהוד אשה שמכניס ואינו מויליח (יומא ע"ה): (ו) את הנחשים השרפים. שורפים (ס"ח) את האדם בארס שניהם (מח" - במ"ח): וינשכו את העם. יבא נחש על הוללח דבה ויפרע ממוליחי דבה (ס - סס), יבוא נחש שכל המינים נטעמים לו טעם אחד (ס"ז) ויפרע מכפוי עובדי שדבר אחד משתנה להם לכמה מטעמים* (ס"ח) שינוי נוחות - כ"ך. טעמים

רש"י

לומר שלא דוקא "לשון" קצור נפש, אלא ענינו ענין קצור נפש, כלומר בין קצור נפש ובין נפש קנה פירושם מילום (בד"א): (כה) בע"ז ה'. פירש"י חז"ל: הקולקל קל הוא המן, ומפני שהיה נבלע בכל אבריהם ואינם יולאים לחוף קראוהו קולקל ורגנו על כך, והיא היחה להם טובה גדולה שלא היו זריכים לטרות וללחם (חוץ למחנה) שלש פרסאות לפטוח עכ"ל, ואפשר כוונתו שהמן בעלמא היה קל וחוף מזה אפילו אחר האכילה היה גופו קל, לא כמו מי שממלא בטנו במאכל גשמי שכל אבריו כבדים עליו (ב"ב), על כל פנים

אינו מלשון קולקל שעמיד לקלקל ולהכל את הגוף, אלא הוא מתיבות הכפלות כמו סגלגל אדמדם, כלומר קל שבקלים, ובאמת דבר זה טובה היא והם כפוי בטובה ועשו ממנה רעה שאמרו טובה שחליתה רעה רעה היא, והגם שהיו מודים שהוא מזון קל שבקלים קל מאוד, שהרי זה ארבעים שנה שאכלו אותו ולא נתחפתו, אבל מעט נאמר בגוף וסוף כל סוף יויק, ואמרו ילוד אשה ולא אמרו יש מי שמכניס, לפי שאה"י יש עיבור במעי אמו שאוכל ומכניס ואינו מוליא (ב"ב): (כו) משום שישנם נחשים שאין להם ארס כמו אותן צממים, ואין רלונו לומר שחיבה השרפים פירושו שורפים, אלא רלונו לומר שאין כאלו ב' מינים, אלא ארשים אלו יש להם ב' שמות, הם עולם שלהם נחשים ואם תואר שלהם שורפים בעבור שהם שורפים, וכן מרגמו אונקלוס, והגם שיש מין נחש ששמו העלם שרף כדכתיב (דברים ח' ט"ו) נחש שרף ועקרב, כאן לא יחכן, שא"כ היל"ל נחשים והשרפים בוא"ו, ועוד שלקמן אמרו ויסר מעלינו את הנחש והשמיטו את השרף, והקב"ה אמר עשה לך שרף והשמיט הנחש, גם אמר והיה אם נשך הנחש ולא אמר או השרף, הרי שרף מין אחד היה (רא"ם): (כו) דכתיב (ישעי'

אור החיים

הכליכה ממחר להחטא וכל שנחטא לר"כין למזון פעם אחרת ולזה כשהם אוכלים לחם הם מתחזקים והולכים בכח מה שאין כן באכילת המן שהוא דבר רוחני וחכף מתעכל חכ יסובב שיהיה להם עורח הדרך כי הבטן ריקנית, ולזה הקדים הכחוש ואמר לסבוב את רחן אדום וגו' (ס"ז) חכ סיבה להרגשת העם שדיברו ואמרו אין לחם וגו', ונפשו קלס בלחם הקולקל פירוש שמתקלקל חקף ומיד ואינו

שוכה להחטא, ורז"ל אמרו (במד"ר כאן) כי המדברים היו שיורי העם. שנגזרה עליהם גזירה למות במדבר (ס"ז) שלא היה להם נחת רוח במדבר והיו קאים בחייהם (ס"ז) מה שאין כן הנכנסים שהיה להם נחת רוח במדבר: ו. את הנחשים השרפים (ס"ז) נראה כי ללד שישאל דברו במשה וכוסיפו לחטוא לדבר באלהים שלא ה' צהם מה שגולדו מחטואם, כי

אור בהיר

ולמשה הגם שלא עייפו ולא יגעו וטעו לחשוב שהוא מן אכילת המן. קב"ה) שלכאורה מיותר הוא וגם אין כאן מקומו שלא זה הוא נסיכה ראשונה מקדש שכבר נסעו הר ההר ושם היל"ל ויע ישראל מעליו ויסעו מקדש לסבוב וגו'. קב"ה) הגם שכבר מנו כלם, אפשר שהם אוחס שחשבו למות ולא מחו. וכן מלאכי בחיובי הרש"ש במד"ר י"ע. קב"ה) ודרשם ז"ל אינו רחוק מדרכיט. קב"ה) מה טיבם של שרפים.

ולמשה הגם שלא עייפו ולא יגעו וטעו לחשוב שהוא מן אכילת המן. קב"ה) שלכאורה מיותר הוא וגם אין כאן מקומו שלא זה הוא נסיכה ראשונה מקדש שכבר נסעו הר ההר ושם היל"ל ויע ישראל מעליו ויסעו מקדש לסבוב וגו'. קב"ה) הגם שכבר מנו כלם, אפשר שהם אוחס שחשבו למות ולא מחו. וכן מלאכי בחיובי הרש"ש במד"ר י"ע. קב"ה) ודרשם ז"ל אינו רחוק מדרכיט. קב"ה) מה טיבם של שרפים.

רכר

כרם

אחרי

שלמה

כרם

קדושים

שלמה

רכה

ברית קודש אשר שם בכשרינו, כי ידוע מה שכתבו הקדמונים הטעם על המצוה למול את התינוק בן שמונת ימים, כשעדיין אין לו דעת להבין, כדי להשריש בלב האדם מנעדיו לקיים כל המצות בלי דעת וחקירה, דק לעשות רצון קונו כנזירת המלך בלי טעם. ולזה אומרים בעת ברית מילה, ויעמידו ליעקב „לחוק“ לישראל ברית עולם, שהוא חק ונזירה, ונוסח הברכה היא, אשר קירש ירד מבטן „וחוק“ בשאר שם. ועיי שמרגלים את האדם בעורו בנערותו במצוה חקית, עיי ויכל לזכות בנדרותו לקיים את כל המצות כחק בלי טעם, ולהיות מקושר אל השי"ת בכל מעשיו.

קדושים

איתא בזה"ק בפרשתן, כתיב קדושים תהיו כי קדוש אני ר', אמר הקב"ה מכל שאר עמין לא דעיתי לאדבקא בי אלא ישראל רכתיב (רבדים ר') ואתם הרבקים בר' אלקיכם, אתון ולא שאר עמין, בנין כך קדושים תהיו דייקא. וצריך ביאור להבין המשך הפסוק ואתם הרבקים בר' אלקיכם חיים כולכם היום, אל הפסוק קדושים תהיו. גם מבואר במדרש רבה בפ' תצוה (פרשה ל"ח) דבון העולם, אתה מבקש שנהא קדושים, הסר ממנו המות, שנאמר (חבקוק א') הלא אתה מקדם ר' אלקי קדושי ולא נמות. וכבר עמדו בזה המפרשים להבין כוונת המדרש.

ונקדים דברי כ"ק זקניי הרה"ק מראפשיין זי"ע בספרו זרע קודש בסוף פרשת קדושים, וזלה"ק, קדושים תהיו, שקדושים הצדיקים יהיו, שיחיו ויהיו להם הוי' בעולם הזה, עכ"ל. הנה קיצר באמרים כדרכו בקודש, וראוי להבין כוונת דבריו הקדושים, על מה יסובכון. אמנם יתבאר, דהנה כל איש ואיש מישראל נצטווה לקרש שם שמים, והיא מן המצות החמורות שבתורה הקדושה, כרכתיב (ויקרא כ"ב) ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל, והביא רש"י דרשת חכמינו ז"ל, ממשמע שנאמר ולא תחללו מה ת"ל ונקדשתי, מסור עצמך וקרש שמי. אמנם לעומת זה כבד הזהירה התורה"ק (ויקרא י"ח) ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ר', ודרשו חכמו"ל

(וימא פ"ה ע"ב) וחי בהם ולא שימות בהם. הרי ראינו כי מצות קידוש השם רבה ונדולה מאוד, ער שאמרו חכמו"ל (פסחים נ' ע"א) על אותן שנהרגין על קידוש השם שאין אדם יכול לעמוד במחיצתן, עכ"ז רצונו ית"ש שיתקדש שמו בעולם על ידי מצות ומעשים טובים שמקיימים בני ישראל בחיים חיותם, וכתפלת רוד המלך ע"ה (תהלים קי"ח) לא אמות כי אחי ואספר מעשה י-ה, יסור יסדני י-ה ולמות לא נתנני, ומי שמשליך נפשו מנגד במסירת נפש לשכור את פבעו בשביל קדושת השי"ת, הנה כמו בקיום המ"ע של ונקדשתי, אם יענו אותו בכל מיני יסורים קשים ויפשטו את עורו משרו להכחיש ח"ו יהודו ואחדותו ית"ש, הוא מקבל עליו עול מלכות שמים לסבול הכל למען שמו באהבה, כן מי שלוחם מלחמת יצרו ומתרחק תמיד מן העבודה ומכל פיתויי היצה"ר, דק עוסק בתורה בהתמדה, ומקיים מצות ומעשים טובים בשמחה, הוא מקיים בזה ונקדשתי בתוך בני ישראל, ואין לך קידוש השם גדול מזה.

וענין זה מבואר בספה"ק מאור ושמש פרשת בשלח (בר"ה וישאו בני"ו) ראינו עיקר מסירת נפש להיות נכון לקרש שמו יתברך בעת אשר יבוא לירי נסיון, דק עיקר ענין המסירת נפש הוא בעת אשר יקבל עליו האדם עול מלכות שמים באהבה רבה ותשוקה גדולה. ומפרש בזה כוונת תפלתנו בשבת בתפלת מנחה, ועל מנוחתם יקדישו את שמך, כלו', לא מתוך צער ויסורים ח"ו, רק בעת שיש להם מנוחה ושלוה מרוב כל, אז יקדישו את שמך, עכרה"ק.

ועל דרך זה אמר זקניי הרה"ק מזה"ר יעקב ישראל מששערקאם זי"ע לפרש דברי הנמרא (ברכות ס"א ע"ב) בשעה שהוציאו את דבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע הי', והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל והי' מקבל עליו עול מלכות שמים, אמרו לו תלמידיו עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצמער על פסוק זה בכל נפשך אפילו נוטל את נשמתך ואמרתני מתי יבא לירי ואקיימנו ועכשיו שבא לירי לא אקיימנו, ע"כ. והנה הפי' הפשוט בנמרא הוא, שרבי עקיבא אמר להם זאת בלשון תמי', כלו', וכי לא אקיימנו עכשיו שבא לירי, אתמהה. אמנם זקניי זצ"ל הנ"ל הי' מפרש דברי רבי עקיבא בלשון נוחתא, דהנה רבי עקיבא כשהי' קודא קריאת שמע בכל יום ולילה, הי' מכוון ברביקות עצומה לקיים מ"ע של ונקדשתי בתוך בני ישראל, ובהכנה נמורה ממש, להפיל את עצמו לתוך

רבו כרם קדושים שלמה רבו

שיסידו בני ישראל מעליהם את הנחש הזה, ויכניעו אותו, יתקדש שמו יתברך בעולם. ומעתה יוכן היסב כוונת המדרש כפ' תצוה הנ"ל, רבון העולם, אתה מבקש שנהא קדושים, הסר ממנו המות, כי רצונו להתהלך לפני ר' בארצות החיים, וכל זמן שהנשמה בקרבנו, נהיו פרושים מן העבירות, ועוסקים בתורה הקדושה וקיום מצותי, ועי"ז יתגדל ויתקדש שמי' רבא. וזה יש להעמיס גם ברבדי הוזה"ק עה"פ קדושים תהיו, שמביא הפסוק ואתם הרבקים בר' אלקיכם חיים כולכם היום, שבא לרמו כי עיקר ענין קידוש השם הוא ע"י שדבקים בני ישראל בר' אלקיהם ומקבלים עליהם עול מלכות שמים בחיים חיותם, וכאמור.

אמור

אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו. וכבר עמדו בזה חכמ"ל מה ת"ל הכהנים בני אהרן, וכי לא ידענו שהכהנים הם בני אהרן. גם צ"ב הלשון לנפש לא יטמא בעמיו, דהול"ל למת לא יטמא בעמיו. ובמדרש רבה איתא, אמור אל הכהנים בני אהרן, ר' תנחום בר' חנילאי פתח אמרות ר' אמרות שהודות וגו' (תהלים י"ב), וצדיכין להבין המשך פסוק זה לכאן. ונקדים עוד רבדי המדרש להלן בפרשתן, אמרו לו לנחש מפני מה אתה מצוי בין הגדירות, אמר להם מפני שפרצתי נדרו של עולם. ועוד אמרו לו, ארי דורס ואוכל זאב סורף ואוכל ואתה נושך וממית מה אתה מועיל (ופי' המפרשים מה הגאה יש לך מזה), אמר להם (קהלת י') אם ישוך הנחש בלא לחש (ופי' המפרשים שהנחש הוא שליח מן השמים להרוג בני אדם חייכי מיתה). והנה כמאמר זה איכא למידק סוכא, חרא מה זה שהשיב מפני שאני פרצתי נדרו של עולם, דמה ענין זה להא רמצוי הוא בין הגדירות. גם מה ששאלוהו אתה נושך וממית מה אתה מועיל צריך ביאור, דהלא גם כארם רוצח כתבה תורה (במדרש ל"ה) ואם בשנאה יהרפנו וגו' או כאיכה הכהו כידו וימות וגו', ומה גם הנחש,

רבו כרם קדושים שלמה רבו

כבשן אש על דבר כבוד שמו יתברך, וגם הי' מצפה מתי יבא לירי ואקיימו, נמצא שבכל יום ויום הי' מוסר נפשו על קידוש השם במחשבתו, ועל זה הי' רבי עקיבא מתאונן, ועכשיו שבא לירי, שזכיתי לקיימו בפועל ממש, שוב לא אקיימו, כי לא המתים יהללו י-ה ולא כל יורדי דומה, ור"ע רצה לזכות עוד רבות בשנים לקיים מצות קידוש השם ככל יום ויום בחיים חיותו, ועכשיו שיהרגו אותו, מן הנמנע עוד לקדש שמו יתברך, עכרה"ק.

המורם מזה, דעיקר חפצו ורצונו ית"ש שבני ישראל יקרישו את שמו כל הימים אשר הם חיים על הארמה, ע"י עבודה ויגיעה לקיים התד"ג מצות, ולא שתעלה נשמתם על קידוש השם ע"י יסורים ומיתות משונות.

וזה יש לכוון ברבדי הודע קודש, המוכא לעיל, קדושים תהיו, שיחיו ויהי' להם הוי' בעולם הזה, כלו' שיקרישו את שם שמים בעת שיש להם הוי' וקיום בעולם הזה, ולא ע"י מיתה על קידוש השם, וכאמורם ו"ל עה"פ קדושים תהיו, הו פרושים מן העריות ומן העבירה, כי הברלה ופרישות מן העבירה נקראת קידוש השם.

וברבר האמור יש לבאר רבדי המסורה המוכא בבעל הפורים בפרשת בא, ג' פעמים ויס"ד, ויסר מעלי דק את המות הזה (שמות י'). ויסר הצפרדעים (שם ח'), ויסר מעלינו את הנחש (במדרש כ"א). דהנה אמרו בנמרא פסחים (ג"ג ע"ב) מה ראו חנני' מישאל ועזרי' שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו ובאו ועלו בביתך ובתנודיך וכו' בשעה שהתנוד חם, אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה, עיי"ש. ופירש"י שם, מה ראו חנני' מישאל ועזרי' שלא דרשו וחי בהם ולא שימות בהם. ועפי"ז יבואר היסב קישור רבדי המסורה, ויסר הצפרדעים, שראוי להסיר ולסלק הלימוד והקל וחומר מצפרדעים, דאין צדיכין לקדש שם שמים דוקא כדרך הצפרדעים, רק לקיים דרשת חכמ"ל עה"פ וחי בהם ולא שימות בהם, וזהו, ויסר מעלי דק את המות הזה, ואי תיקשי באיזה אופן יתקיים הפסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל, שישראל מצווין על קידוש השם, על זה בא הכתוב השלישי, ויסר מעלינו את הנחש, וזה נחש הקרמוני המסית ומריח את הארם לעבירה, ועל ידי

קח מאור בשלח ושמש

אינו מפקד משום דבר בעולם^(ג), כי אי אפשר לשום דבר המפחיד לשלוט באדם הירא מהשם יתברך^(ד). וגם זאת ידוע, מי שיש לו תמיד מורא שמים עליו, ממשיך על עצמו קדושת

ביאורים

קמיה קלא חשיב - נולדה ונתעוררה מדת יראת הרוממות במותו ומחשבתו, לירא ולהתבושש מגדולתו יתברך שאין לה סוף ותכלית, ופחד ה' בלבד... ועיין עוד מה שכתב רבינו לעיל בפרשת תולדות (ר"ה ואלה - השני), שאחר שיעבור האדם "את השנית" ביראה תתאה היינו יראת העונש... יוכל לבוא לאהבה, ומאחבה יבוא ליראה עילאה שהיא יראת הרוממות". ובנתיבות-עולם [למהר"ל] נתיב ה' (פרק א) ביאר מהות יראת עילאה זו כך: "עיקר היראה שהיא באה מכת האהבה, כי מי שהוא אוהב את אחר הוא מכוון לעשות רצונו בכל אשר אפשר שלא יהיה פירוד לזאת האהבה, ובשביל כך הוא ירא לעבור רצונו גם כן אף כדבר קטן, כי זה היה

הערות והשוואות

טור ד) ובצפנת-פענח פרשת בא (דף לא טור ג) וכן באריכות שם בפרשת בשלח (דף מט טור ג). וכן כתב בשמו נשל הבעש"ט [הרגל-מחנה-אפרים בפרשת מקץ (ר"ה ויראו האנשים), וכן בפרשת שלח (ר"ה עוד ידמו - השלישי), כי כל היראה חיצונית הבא לאדם הוא כרי לעוררו שיבוא ליראת הרוממות ויראה פנימית ועיקריות, כמבואר בספר הקדוש של הכהן הגדול [הוא בעל התולדות] באריכות שכל היראות הוא התלבשות מן יראה עילאה, עיין שם". וראה גם בדבריו בפרשת וישלח (ר"ה או יאמר כי ירא - השני). וכן כתב בצוואת הריכ"ש (פרק א אות כג): "אם רואה דבר הזה שיש לו פחד ממנו, יאמר: מה יש לירא מפני דבר זה, הלא הוא אדם כמותי, ומכל-שכן לפני בתמה חזיה, אלא שהוא יתברך הנרא מתלבש בדבר זה, כמה יש [לו] [ל] לירא ממנו בעצמו". וראה עוד שם (בפרק יב אות ו), וכן במגיד-דבריו-ליעקב (מהדורת ירושלים, אותיות קצט, רכז, רגז) וכיושר-דבר-אמת (מהדורת ירושלים, אות יז). וז"ל המאור-עינים בפרשת יתרו (הגיל בביאורים אות כח): "...מי שאין לו שכל לירא מלפניו יתברך, והשם יתברך אף על פי כן חפץ שיירא מלפניו - לכן מאיים עליו השם יתברך בדבר שיהיה נרתע ונבעת לפי קט שכלו, כגון בשמעו קול הדין, וכוננת השם יתברך שילך מזה אל היראה העליונה כחשכו: הלא הרעם הוא אחת מגבורותיו של הקב"ה ואין לא יירא מהשם יתברך בעצמו. וכן שאר היראות חיצוניות שיש לאדם, כגון שירא מהשרדה או שלא ימותו בניו - כוננת השם יתברך הוא שיעלה מזה אל היראה עליונה, שירע שאינו ירא רק מהשם יתברך, שהיראה עליונה יראת ה' עצמה נתלבשה ונתצמצמה תוך הדברים ההם כרי לאיים עליו לפי קט שכלו". [וראה כבחינה זו בדבריו רבינו לקמן בפרשת כי תשא (ד"ה וירא העם) אודות יראת חלמיי-הכמים, וכן בדבריו הספרים קדושים המובאים שם (כהערות מז, נ, נב)]. וראה עוד באגרא-דכלה המובא בהערה הבאה. ועיין גם מה שכתב בזה התולדות-יעקב-יוסף בפרשת יתרו (עמוד קפה טור א) ובפרשת עקב (עמוד תרכט טור ב), שכאשר ילפעמים נופל על האדם איהו יראה מהשרדה או מבני-אדם הרעים ולסטים - יראה להרביק נפשו בשורש היראה, שהוא ליראה מלפניו יתברך בניו ראוהו רב ושליט עיקרא ושרשא רכל עלמין; וזה היראה שנפל עליו הוא כרי לעוררו שיש לו לירא מהעונות שבידו... ויתן לב לשוכ ולירא מיראתו יתברך...". [עג] וכן כתב רבינו לקמן בפרשת משפטים (ד"ה עוד על פסוק - הראשון), וז"ל: "מי שמקבל עליו מורא שמים באמת - אינו מתיירא משום דבר שבגולם המפחיד, כי הוא רבך בשורש היראה שכל ארנות מקבל משם, כמאמר התנא (אבות פירק ג משנה ה): כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות וכי". וראה עוד בדבריו מפרשת וארא המובאים שם (כהערה טו), וכן בשאר ספרי קודש המצויינים שם. [וראה כחוכות-הלכות שער אהבה ה' (פרק ו) שביאר בענין זה בחינה נוספת, וז"ל: "ומי שהגיע אל המדרגה הזאת מן היראה - לא יאהב ולא יירא זולת הבורא, כמו שסיפר אחר מן החסידים על אחר מהיראים שמצאו ישן באחד המדרות ואמר לו: האיך ירא מן האריה, שאתה ישן במקום הזה?! אמר לו: אני בוש מאלהים שיראני ירא זולתו". ובאגרא-דכלה פרשת וישלח (ד"ה וירא יעקב) הוסיף על זה וכתב, כי יזה דרך הצדיקים - בנפול עליהם איהו יראה משום נבוא או רבי בעולם, אזי מעלין על דעתם שאין לירא משום נבוא רק מהבורא יתברך, רק שיראה זאת באח לו להוכיחו יראת הבורא יתברך...". עיי"ש עוד]. [עד] וראה מה שכתב התניא (בפרק כז) על הפסוק זמוראכם וחחכם יהיה על כל חית הארץ' (בראשית ט, ב), "וכפירוש וז"ל (עיין במסכת סנהדרין דף לה ע"ב ושבת דף קא ע"ב) שאין חיה רעה מושלח באדם אלא אם כן נרמה לה ככהמה", ש"צדיקים שאין צלם אלהים מסתלק מעל פניהם - כל חיות רעה אתהפין קמיהו, כמ"ש כוזה"ק (פרשת וישב דף קא ע"א) גבי דינאל בגוב אריות". [עג] וראה מה

הנקרא בוזהר הקדוש מרת 'אינ"ש, ומשם ממשיך קדושה גדולה עליו^(א), והיינו מאי"ן יבוא עזרי (מלס קט, ב) המבואר בתיקוני(ס) וזהו הקדוש (מיקון ט, קט), עיין שם.

ועתה נבוא אל ביאור הכתובים הנ"ל: להנה ידוע כשישראל יצאו ממצרים באו לדביקות גדול בהשם יתברך, כמו שנאמר (למט יט, ד) ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי אלי דייקא, וצ"ל, שבאו לדביקות גדול בהשם יתברך ממש, וזה היה כל מגמתם ביציאת מצרים, שיהיו דביקים בהשם וממילא לא יהיה להם שום יראה חיצונית לפחד משום דבר אכל כשכבאו ליראה חיצונית, אזי דאו שאינם דביקים במדת 'אינ' עדיין. וזהו פירוש הפסוק ופרעה הקריב וגו' ויראו מאור, שנפל עליהם פחד מצרים - אז הבינו שעדיין אינם דביקים בהשם כראוי, כי שבאם היו דביקים ממש בהשם לא נפל עליהם שום יראה חיצונית, וכשראו שהם יראים ממצרים אזי צעקו לה' על זה, דהיינו שעשו תשובה על זה שיש להם יראה חיצונית ועדיין לא באו למדת

ביאורים

ביטול האהבה". והוסיף, כי "זהו היראה שנאמר באברהם (בראשית כב, יב) 'עתה ידעתי כי ירא אלהים עתה'". וכן מבואר באגרא-דכלה סוף פרשת וירא (ד"ה עתה ידעתי) על פי דברי הספר-חסידים (טימן יב). עוד בענין יראת הרוממות ראה בראשית-חכמה שער היראה (פרק א, ובפרק יד אותיות לז-מ) ובריש הספר סוד-מרע ועשר-טוב, ולקמן בפרשת ויקהל (הערה פח) הבאנו גם בדבריו רבינו בזה בפרשת אמור [ותוספת מדבריו בפרשת וישב], עיי"ש. (כה) באי"ן-סוף כ"ה הנקרא כוזה"ק מרת 'אינ' - עיין באודא זוטא [כוזה"ק פרשת האזינו] (דף רפח ע"ב) וכוזה"ק פרשת ויצא (דף קמו ע"א בחוספתא) ובאודא רבא [כוזה"ק פרשת נשא] (דף קכט ע"א) ובתיקוני זוהר תיקון מב (דף פא ע"ב) שהכתר נקרא 'אינ'. וכוזה"ק פרשת פינחס (דף רנח ע"א ביעיא מהימנא) ובפרסד רמונים להרמ"ק שער כג (פרק א [חלק ב] דף ד טור ג) איתא שהכתר נקרא אי"ן-סוף. וראה כן גם בדבריו רבינו לעיל בפרשת בא (ר"ה וירא ה' החורש - הראשון). ועיין עוד בעץ חיים שער מב (פרק א [חלק

הערות והשוואות

שכתב על בחינה זו [של ביטול המציאות] בספר כעל-שם-טוב על התורה פרשת עקב (אות כא), שאפילו השר, "כשהוא לפני המלך - הוא וכל מרותיו נתבטלו, מפני יראתו ובשתו מפני המלך". וראה עוד שם (באות כח). והוסיף, שעל ידי פחיתת זו מתבטלים מהארם גם התאוות, עיי"ש. וראה גם בצוואת הריכ"ש (פרק ו אות ה). [עו] קרוב לזה כתב הצדיק-נחל בפרשת אחרי (בדיבור הראשון, כפיסקא המתלת 'אמנם נדע'), וז"ל: "ואמנם נודע היות נשמת ישראל למעלה ממדרגת המלאכים ובא ממקום שנקרא 'אינ' לרוב הקדושה, וטעם היות נקרא כך הוא לפי שמרוכ הפחד מהשם יתברך יש לו ביטול מציאות...". עיי"ש עוד. [עז] ולקמן (בר"ה ואהה הרם) כתב רבינו, "שעל ידי שיראל מיהדרין השיי"ת באהבת גדולה [ב"פסוק שמע ישראל וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד] שיהא היחוד העליון", וכדבריו שם, הם

וישאו בני ישראל את עיניהם וגו' ויראו

מאור ויצעקו וגו', ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' וגו' (יב, יג). יש להבין מה היתה יראתם, הלא ידעו מזה שירדפו מצרים אתהיהם ושינצלו מהם, ולזה ציום שישוכו ויחגו לפני פי החירות (למל פסוק ג). אמנם יש לומר בזה, כי הנה עינינו דואות, בעת אשר יהיה איש ישראלי בצדה שלא תבוא, אז יקבל עליו עול מלכות שמים ויאמר שמע ישראל וי"ו, ודבר זה

נהוג בין כללות עמינו, וכל מנהגן של ישראל תורה הוא, ומן הצורך לתת לב מאיזה שורש נסתעף זה.

והנראה לומר בזה, בשים לב עוד על עיקר מצות שמע, שמצותה לאמרה במסירות-נפש^(ט), ואם ענין המסירות-נפש הוא רק להיות נכון לקדש שמו יתברך בעת אשר יבוא לידי נסיון - הנה קשה, הלא מצות שמע הוא מצוה תמידית^(י), ואם כן כשהיו ישראל שרויין על ארמתם ולא היתה שום אומה ולשון שולטת בהם, ומי יכריחם להפר בריית ח"ו, וכמה קיימו אז מצות המסירות-נפש.

אמנם עיקר ענין המסירות-נפש הוא בעת אשר יקבל עליו האדם עול מלכות שמים באהבה רבה ותשוקה גדולה והוא מדבק מחשבתו באור איך-סוף בדרך-הוא, ומרוב עוז אהבתו ודביקותו באור העליון וידא המנוחה כי טוב - נכספה וכלתה נפשו שתישאר דבוקה באורו יתברך ותשתוקק לשוכן אל ארוניה מרוב נעימות ועריבות אהבת השי"ת^(יט).

ביאורים

והנה האיש אשר אלה לו וזאת עבודתו - אינו צריך לבוא לידי נסיון, אחרי אשר מחשבתו דבוקה ונפשו תתעדן באורו יתברך-שמו, וגם בלי הנסיון יערב לו שישאר דבוק באיך-סוף כ"ה וימסוד נפש רוח נשמה שלו עד כי קשה אצלו פרידתו וקל בעיניו פרידת העולם השפל.

והנה זאת היא כללות כוונת בני ישראל באמדם שמע ישראל בעת אשר יצר להם ח"ו, כי כל מאודעות האדם המה נסיונות מאתו יתברך האם יוכל לקבל עליו הנסיון מחמת אשר הוא עובר ה', ועל כן נכון שיאמר-שמע ישראל ויכווין: באם השי"ת מנסה אותי האוכל לקבל עבודתו - הנני נכון לקבל אלהותו מרוב אהבה ולהישאר דבוק באור העליון.

וזוה פירוש תפלתנו בשבת בתפילת מנחה ועל מנוחתם יקדישו את שמך, כלומר - בעת 'מנוחתם' יקדישו שמך, ומרוב כל, לא מתוך צער ח"ו^(טז), כי העבודה אשר היא מתוך הצער הוא עבודת היראה ועדיין אינה עבודה תמה, כי העיקר העבודת הוא מאהבה^(טז).

הערות והשוואות

נושעים על ידי זה מכל צדיהם. עיי"ש עוד. [ענה] וראה דברים בכיים שכתב האורח-חיים הקדוש על הפסוק 'בקרבתם לפני ה' (ויקרא טו, א ד"ה או יאמר): "...רמו הכתוב הפלאח חיבת הצדיקים [לה]. שהגם שהיו מרגישים במיתתם [מפאת דביקותם] - לא נמנעו מקרוב לרביקות נעימות עריבות יידידות חביבות נשיקות מתיקות צד כלות נפשותם מהם...". [עט] עיין לעיל בפרשת וישב (ד"ה ויהי ה' את יוסף) מה שכתב דבינו בענין זה על יוסף הצדיק. וראה לעיל בביאורים לפרשת שמות (אות כב). [פ] גם לקמן בפרשת אחרי (ביכור האחרון) כתב רבינו, והביא כן מהוה"ק (בפרשתו דף נו

וזהו כוונת הפסוק: וישאו וגו' ויידאו מאוד, שבאו למדריגת יראת ה', ויצעקו בני ישראל אל ה'. שהתפללו מתוך היראה, ובתפילה כזו עדיין יכולה מרת הדין ח"ו לשלוט, מפני שהיא ממדת גבורה^(טז). ויאמר משה אל העם אל תידאו, שלא תתפללו מתוך היראה, התיצבו וראו וגו', שתהיו במדריגת המלאכים שהם נקראים נצבים^(טז), שתעבדו את השי"ת מאהבה כמו המלאכים^(טז), ועל ידי זה - וראו את ישועת ה', כי מאחר שתקבלו עליכם עול מלכותו יתברך ותמסרו נפשיכם מגודל האהבה כנ"ל, לא יהיה צורך לנסות אתכם ותושעו במהרה.

ביאורים

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל וישעו וגו' (יה, טו). ראייתא בוזהר הקדוש (נשלמ ממ. נצ): מה תצעק אלי, לאו עידן צלותא הוא - אלי דייקא, בעתיקא תליא ל'. ומאמר זה הוא סתום, ונקדים הפסוק ה' ילחם לכם ואתם תחרישון (פסוק יז) - מלת יראתם תחרישון' אין לו פירוש. ואגב נבאר גם הפסוק ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו' (לפ"ט טז, ד). והענין הוא, דעיקר עבודת ה' היא לעשות כל הענינים בהתלהבות גדול ובתשוקה גדולה, שישתוקק להתדבק באורות העליונים כאשר שמשתוקקת לבצלה -

רע"ל מהותה, שהיא אמונת היחוד; הוא מצוה תמידית - והיא המצוה השלישית מתוך שש המצוות המנויות בספר החינוך, ב"איגרת המחבר" שבתחילת הספר. ור"ל בספרו (מצוה תיז) אודות מצוה זו: "וזאת אחת מן המצוות שאמרו בתחילת הספר שהאדם חייב בהן בהתמדה - כלומר, שלא יפסוק חיובו מעליו לעולם, ואפילו רגע קטן". [אבל מצות 'קריאת' שמע אינה תמידית, כי אם פעמיים בכל יום - ערב ובוקר]. (כת) מתוך היראה... מפני שהיא ממדת גבורה - וכדאייתא בתיקוני זוהר בהקדמה (דף י ע"ב): "יראה מסטרא דגבורה אייה". (כז) שהם נקראים נצבים - וכדאייתא בזה"ק פרשת תרומה (דף קע ע"א) ופרשת ואתחנן (דף רס ע"א). ובה ריבוי רבינו לעיל בפרשת וישב (ד"ה עוד על פסוק הנ"ל): 'נצבים' "היינו המלאכים, כמו שאמר הכתוב (איוב א, ו) 'ויבואו בני האלהים להתייצב', שהמה בבחינת נצבים, כי אינם בבחינת מהלכים רק נצבים תמיד על עמדם יעמדו (ע"פ זכריה ג, ז)". וראה מה שביאר בזה השל"ה הקדוש במסכת חולין (דף ב טור ד בהגה"ה), שלכן "המלאכים נקראים 'עומדים', שמתחילת יצירתן הם בשלימות האחרון עומדים במעמדם". וכן כתב שם בתורה-שבכתב פרשת נח (דף י טור א), מובא לקמן בביאורים לפרשת יתרו (אות נח), עיי"ש. וגם מליקוטי-תורה [לבעל התניא] פרשת בחוקותי (דף מה טור א) ופרשת שלח (דף לה טור ד) ביאר שהמלאכים הם בבחינת 'עומדים', לפי שעומדים כל ימיהם במדריגה אחת, עיי"ש. וראה בזה גם בבסא-דוד לתהי"א ברוב יב (דף נב טור א). (ל) בעתיקא תליא - מבואר לעיל בביאורים לפרשת שמות (אות כז), עיי"ש.

הערות והשוואות

ע"ב, ובפרשת ואתחנן דף רס ע"א, "שעיקר העבודה היא האהבה". והוסיף: "הגם שצריך האדם להקדים מדריגת יראה קודם מדריגת אהבה [במבואר בכמה מקומות - ראה לעיל בפרשת חולדות (ד"ה ואלה - השני, וכן בהערות טו-כט שם)] - אבל אינו עבודה עיקרית; רק עבודת אהבה היא העיקר". עיי"ש עוד. [ומכל מקום 'כתבו תלמידי הכעל-שם-טוב בשם דבש, שהשתוללות מן האדם אינו רק להשיג עבודה מיראה, והשי"ת ישלח לו האהבה...". כן כתב הבני-יששכר במאמרו החדש תשרי מאמר ד (רוש ג אות יז) ובעוד מקומות, והביא כן גם בהקדמתו השביעית לספרו דרך-פקודין (אות ו). וכדברים האלה מצינו במגיד-דבריו-ליעקב (מהדורת ירושלים אות קכב) לענין יראה עילאה - שעליה נתכווין, כפי הנראה, בדבריו על "יראת הבורא בשלימות" - שהאהבה הבאה בעקבותיה תנוח עליו ממילא, וכדבריו: שכאשר תהיה לאדם "יראת הבורא בשלימות" - ממילא תנוח עליו האהבה, כי דרכו של איש - הוא אהבה - לחזור אחד אשה (ע"פ הגמרא במסכת קידושין דף ב ע"ב), היא אשה יראת ה' (משלי לא, א). וכן הביא האורח-חיים בפרשת עקב (ד"ה יהיה עקב) בשם הרב הגדול בוצנא קדישא מוה"ר רוב בער זלה"ה^(יז). [פא] הנה באמת מצינו שיש גם מלאכים שעבודתם ביראה (עיין בזה"ק פרשת ויקרא דף יב ע"ב ובתניא פרק לב), אולם כעין דברי רבינו מבואר גם באור-תורה נלמדי ממעוריש "יראת הבורא" (עמוד צה טור א), שמשא רבינו אמר לכלל ישראל שעדיין לא השיגו רק מדת היראה, וביקשם שיראו

רמז קודש קדושים זרע

ששם בחינת כללות המדות והתחברותם זה עם זה בשורשם, ולכן תלמידי רבי עקיבא שלא נהגו כבוד זה בזה ולא היה להם התחברות, מתו מפסק ועד עזרת, שאז מורה על התחברות כנ"ל מדה יעקב, וכדברי רבי עקיבא שאמר, ואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה, שמתחברים ענפי הקדושה זה עם זה.

וזהו שאמר המדרש על הפסוק דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו, כנ"ל שעדת אוחיות דעת, בחינת ממוצעת, שכולל המחשבה והמעשה, על ידי זה נמשך מתחמה שבמות לכל האברים כמו שכתבתי לעיל, ואמר המדרש על זה כאשר ידבק האזור אל מחני איש, כן הדבקמי אלי את כל בית ישראל, שממשיכין ממקור הקדושה לבחינת התגלות, כמו שכתבתי לעיל, ועיין לקמן על פסוק לא תקיפו פאת ראשכם:

ובקצרבם את קציר ארצכם לא תבלח פאת שרך בקצרבך. דהנה אמרו

ז"ל (ברכות נח): דיו לעבד שיהא כרבו, וכן יש לדיקים גדולים שמה שסובלין גלות אינו כלל בשביל עצמו, כיון שהוא מנוקה מכל עון, והיה ראוי להיות בשלוה שאין יסורין בלא עון, רק מתמת זה, דדי לעבד שיהיה כרבו יש לו גם כן יסורין, רק אל תאמין בעצמך לומר שיסורים שלך הם רק מתמת זה דדי לעבד למהו כרבו, כי צריך אדם לחשוב שאם היה הוא בתכלית השלימות, היה מכריע כל העולם לכף זכות, וזה שנאמר (ש"א כב, ה) אין מולה מכס עלי, שהשינה אומרת שאין בהם איש כזה שלא יהיו היסורין שלו מפאת עצמו, רק עלי, כנ"ל מטעם דיו לעבד שיהיה כרבו, וזהו שנאמר ובקצרבם את קציר ארצכם, לשון (גדלים פט):

וידוע שמעשה זאת הריגת אנשי שכם נתגלגל מימת תלמידי רבי עקיבא, ואמרו ז"ל (יבמות סב): שמתו על שלא נהגו כבוד זה בזה, ולא היה ביניהם התחברות כנ"ל, והטעם שמתו בין פסק לעזרת הוא, כי בימי הספירה צריך האדם לתקן מדותיו שיהיו נכללים זה בזה, כמו שכתבתי במקום אחר (ב"ב אמור דף רגז), שממשיכים כללות המדות בחינת עומר לגלגולת, וכמו שכתבתי על פסוק (ויקרא כג, טו) וספרתם לכם ממחרת השבת, ששבת הוא בחינת שאין להשיג, כמו שאמרו (ביצה טו) מתנה טובה יש לי צביה גזי כו', ושם שורש המדות בכללן, שהשבת כלל לימי השבוע, בחינת ז' ימי הבנין, ומשם תמשיכו הארה בימי הספירה לתקן המדות, כל מדה ומדה, ולכלול כל מדה עם שאר המדות בשורשן, נמצא שספירת העומר, הוא מורה על בחינת חיקון והתחברות המדות, ולרמוז, ואהבת לרעך כמוך, לרע"ך גימטריא עומ"ר עם האוחיות, לרמוז הנ"ל שעומר מורה גם כן על התחברות והתכללות, וכן ואהבת לרעך הוא כלל גדול בתורה, כי באמת כשהם מתקנים מדותיהם יש להם אהבה והתחברות.

1 וזהו עיקר עבודת האדם לתקן מדותיו, ואמרו ז"ל (יבמות סא) אדם קרואים אדם, כי אדם"ם עם האוחיות והכולל גימטריא מד"ה, שמד"ה גימטריא מ"ט, שכשמתקן מדותיו נקרא אדם"ם שגימטריא מד"ה כנ"ל, וזו פעמים אדם"ם עם הכולל גימטריא עומ"ר, שמורה כנ"ל שיתקן בימי העומר את ז' מדותיו, שעל ידי חיקון המדות נקרא אדם, וחיקון המדות כבר אמרנו שהוא על ידי שממשיך בחינת עומר לגלגולת, בחינת עומר עשירי"ת האיפה בחינת יו"ד שבשם הו"ה,

רמז קודש קדושים זרע

כל הנשך כו' והביט אל נפש כו', שמבין ומביט מה שעשתה לו הנפש, ומ"י, יכוין שם ומ"י.

והנה מדבר הוא מקום שאינו יסוב מהקדושה, רק מקום נפש שרף ועקרב, הקליפות, וצריך לעשותה שדה, ולכן כתיב שם ומ"י, בקריאת שמע על חיצת צדך, שעל ידי שם זה נעשה שדה, דל"כ היה מדבר ארץ לא זרועה, ושם זה מורה על יסוד, שנקרא חי, ואות ו' משם זה, מורה כי יסוד הוא מדה ששית, ולכן נשלח השעיר במדבר לעשות ממדבר שדה, וזהו מרומז בהאבן עזרא, חיצה שאחר עזאול, הוא יעמד חי, כנ"ל, גם יעמד חי ר"ת גם כן ח"י, וזהו שאמר כשתהיה בן ל"ג כו', כי שם זה הוא השם ל"ג כנ"ל:

באבן עזרא נענין השני שעירים, יע"ש שאמר מחיבה שאחר עזאול כשתהיה בן ל"ג תדענו, וכתיב שם גם כן ענין שחי לפרים של מלוע שאלח משלת על פני השדה. ו"ל שמרומז בו, כי כשהחילונים חוטפין מקדושה, עושין משדה שקר, כידוע שמרחיקין רגל הה' ונעשה קו"ף, ומאות ד' נעשה רי"ש, ואנו צריכין לחטוף מהם זה ולעשות משקר שדה, וזהו ענין (ויקרא י, י) ושלח את הנפטר המיה על פני השדה, וכן מה שכתוב כאן והשעיר וכו' לעזאול יעמד חי, הענין כי בחינת צריח נקרא חי, יש שם ל"ג מע"צ שמות שכתוב בקריאת שמע על חיצת צדך, והוא ומ"י, ועל ידי שם זה יחוליס מהמקטוריים ושאר עניינים וצ"ר הרע, וזהו שכתוב (במדבר טא, ח - ט) והיה

פרשת קדושים

עושה המעשה, נמצא שהדעת הוא ממוצעת בין המתעבה להמעשה, וידוע שהממוצעת כולל שני הקצוות, וזהו בחינת יעקב שממוצעת בין מדת אברהם ויצחק, וכמו שכתבתי במקום אחר (ב"ב ושלח דף עח), שיעקב"צ אוחיות יו"ד עקב, שמחבר הכל, ולכן אמר רבי עקיבא (ירושלמי גדלים פ"ט ה"ד) על פסוק (ויקרא יב, יח) ואהבת לרעך כמוך, וזהו כלל גדול בתורה, כי עקיבא"צ אוחיות יעקב, מדה התחברות כנ"ל, ועל ידי ואהבת לרעך כמוך הוא התחברות, ויעקב היה רוצה בשלוש, ולא היה מסכים בהריגת אנשי שכם, כמו שנאמר (בראשית לד, ל) עכרתם אותי להכאישי ביושב הארץ כו'.

במדרש (תנחומא קדושים ה) קדושים תהיו כי קדוש אני ה' זהו שאמר הכתוב (ירמיה יג, יא) כי כאשר ידבק האזור אל מחני איש, כן הדבקמי אלי את כל בית ישראל כו' נקרא קדוש וקרא לישראל קדושים כו'. הנה פירש רש"י, פרשה זו נאמרה בהקלה, כי כתיב דבר אל כל עדת, כי עדת הוא אוחיות דעת, שהוא לשון התחברות, כידוע כי הדעת הוא הממוצעת בין המחשבה לעשיה, שמתחילה נופל הדבר במחשבתו לעשות, ואחר כך מתבונן במעשה זו איך תהיה העשיה, וזהו מדה תכמה וצינה, ואחר כך כשגומר בדעתו ענין העשיה באיפה אופן תהיה, וזהו בחינת דעת, ואחר כך

הדרכתיך במעגלי-ישר: בלכתך לא יצור צעדך ואם-תרוץ יב
לא תמשל! החזק במוסר אל תרף נצרה ביה היא חייך: בארץ ז

טובים, והתורה מביאה את האדם לידי הכל 32. וזו, בדרך חכמה הוריתך" היא התורה. הדרכתיך במעגלי ישר. הם המעשים טובים. ובתורה איך שילמד הוא טוב, לכן אמר, "בדרך", שהוא דרך אחד לעסוק בתורה, אבל במעשים טובים צריך לשמור ולעשות גדרים שלא לסור מן התורה לכן אמר, "במעגלי" בלשון רבים, כי יש הרבה דרכים איך להתנהג ביושר 33, שהם "צדק ומשפט ומשרים" 34, כנוצר לעיל.

יב) בלכתך לא יצור צעדך. כי ההולך בדרכי ה' צריך שני דברים: א, לילך בפתח צר וקטן וביסורים עד שיבא אל דרך הישר כמו שאמרו חכמינו זכרונום לברכה 35: "ליעול בהך לא מסתייעה מילתא, כי לפתח חטאת דובץ 36 ואי אפשר אלא בפתח הקטן, כמו שכתוב בגמרא שם. ב, שילך בהדרגה ממדרגה למדרגה ושלא יקפוץ למעלה מן הדרגה הראויה לו. כמו שאמרו 37: שמא תאמר: כל הבא לקפוץ קופץ כו'. וזה שנאמר: "בלכתך לא יצור צעדך", שהתורה תגן עליך ולא תהיה צריך להכנס בדוחק. ואם תרוץ מדרגה לדרגה לא תמשל, שלא תפול מחמת זה. ואלו שלשת הפסוקים נגד התורה.

יג) החזק במוסר. אחזו את המוסר שהתחלת בו ותחזק את עצמך במוסר. אל תרף. אפילו לשעה אחת, אל תרף 38. את עצמך מן המוסר. נצרה. כלומר, אלא אדרבה תוסיף תמיד גדרים ומצות על המוסר שלא תבא לידי רפיון. כי היא חייך. כי מה שהאדם חי הוא כדי לשבור המדה שלא שבר עד הנה, ולכן צריך תמיד להתחזק ואם לא יתחזק למה לו חיים.

יד) בארץ רשעים אל תבא. כי, "רשעים" הם בין אדם למקום ו, "רעים" הם דע לשמים ורע לבריות, והם תאוני וכעסני, טוב ורע. והטוב גרוע מן הרע 39. ואמרו חכמינו זכרונום לברכה 40: "רוב בגול ומיעוט בעריות, הרי

32. דבכת"י: "לידי שניהם".
33. ועיין ב, ה. ויש לומר ששם עוסקים במצות קבועות ואילו כאן במדרים שאדם קובע לעצמו.
34. א. ג.
35. מנחות כט: "מפני מה נברא העולם הזה בהא. מפני שדומה לאכסדרה, שכל הרצפה לצאת יצא. ומאי סעמא תליא כרעיה, דאי הדר בתשובה מעילי ליה. וליעילי בהך (פתח חתונן ונפיק ליה, רש"י). לא מסתייעא מילתא". ועיי"ש במהרש"א.
36. בראשית ה, ו.
37. טוכה מט: וביאר רש"י: "שמא כל הבא לקפוץ ולעשות צדקה וחסד קופץ ומספקין וממציאין לו אנשים מהוגנים לכך, תלמוד לומר 'מה יקר' (תהלים לו, ח) צריך לתת לב ולסרוח ולדרוף אחריה לפי שאינה מצויה תמיד לזכות בה למהוגנים".
38. ובכת"י: "אל תרפה מן המוסר".
39. ב, יב.
40. בבא בתרא קסד.

ט תתן לראשך לזית-חן עטרת תפארת תמננך: שמע בני
יקח אמרי וירבו לך שנות חיים: בדרך חכמה הדייתך

על בוריו 23. תכפרך כי תחכמה. הוא נגד חכמה, שלא תעזוב את החכמה מלהבין אותה על בוריה שלא תשכח מה שלמדת. והן נגד שתי תבנות: התבונה שבבינה והתבונה שבחכמה 24

ט) תתן לראשך לזית חן. כמו שפרשנו למעלה 25, שתכשיט הראש הוא מדבר אחד. והתכשיט מעלה חן על האדם וכן חכמה ובינה יהיו מעלים עליך חן 26. עטרת תפארת תמננך. אבל העטרה אינה מעלה חן אך מתפארים במי שלובש העטרת, כי דרך הגדולים ללבוש העטרת, ומתפארים בו בני משפחתו ואוהביו, וכך יתפארו בך מגודל חכמתך. וגם העטרת היא מגן, שהכל יראים ממי שלובש עטרת, שהוא לבוש מלכות 27. והוא נגד חכמה ובינה 28. ואלו השלשה פסוקים הם בחכמה ובינה.

י) שמע בני. עכשיו אומר שלשה פסוקים בתורה ומצות, שהם אחד כנוצר לעיל 29. "שמע בני", שמתחילה צריך לשמוע מרבו. וקח אמרי. אחר כך "קח אמרי" לחזור תמיד וללמוד תמיד. או: "קח אמרי" כמו שנאמר 30: "כי לקח טוב והיינו לקיים המצות וכמו שנאמר 31: חכם לב יקח מצות. וירבו לך שנות חיים. כמו שאמרו חכמינו זכרונום לברכה 32, וכי יש שנים שאינם של חיים, אלא אלו ימי אדם שנתחפכו מרעה לטובה. והיינו, כי התורה הופכת אותם מרעה לטובה.

יא) בדרך חכמה הוריתך. כי האדם צריך לשני דברים, תורה ומעשים

23. עיין בפירושו הגי'א לאבות ה, כב.
24. רמ"ם העיר: "וכשתבין זה תבין סוד התבונה שהן סוד השערות דז"א. ולכן אמר 'סלסלה' סלשון מסלסל בשערו. ותבין מה דלא הוה ידעי רבנן מאי סלסלה וכי (מניגה יח.) והן סוד נשיב. וידוע שמן השערין והגבולין אחיות הדינין לכן משם דינין מתערין וצריך לסלסלה, מלשון 'ישעיה נד, יד' 'סולו סולו פנו דרך הרימו מכשולי' והוא סלסלה דז"א וכבוד הוא בחכמה כידוע אך התבונה של החכמה הוא החיובק דז"ש (שח"ט ב, ו): שמאלו תחת לראשי וימינו תחבוקני. (ורומט) (וחרומסן) הוא בבינה כמיש, 'ישעיה ו, א) יעל כסא דט ונשא, יהללוהו בתרוסתך".
25. רמ"ם העיר: "ומפני שבינה נכללת בחכמה לכן הוא תכשיט אחד מחתיכה אחת. ומחמת שהם גבוהים מאד ונעלמים לכן אינם רק מעלים חן בעיני כל רואיו (השוה לא, ל)."
26. עיין אסתר ה, טו.
27. רמ"ם העיר: "כלומר, התכונה שבתו"ב, שהתבונות נחלקים לשנים לתפארת ולמנן בסוד שערות הראש והזקן".
28. פסוק ב.
29. צ"פ יומא צא. ועיין ג, ב.
30. י, ח.
31. צ"פ יומא צא. ועיין ג, ב.

מִצוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָיו: **וְרָאוּ כָל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְהוָה** →
נִקְרָא עָלֶיךָ וַיֵּרְאוּ מִפָּנֶיךָ: וְהוֹתִירָךְ
יְהוָה לְטוֹבָה בְּפָרִי בְטַנְתְּךָ וּבְפָרִי
בְּהַמְתְּךָ וּבְפָרִי אֲדָמְתְךָ עַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתָּיִךָ לֵאמֹר לְךָ:
יִפְתַּח יְהוָה אֶת־אֲוִצְרוֹ הַטּוֹב
אֶת־הַשָּׁמַיִם לְתֵת מִטֶּר־אֲרֶצְךָ בְּעֵתוֹ

פְּקוּדֵי דְּיָ אֱלֹהֵי יְהוָה בְּאַרְחֵי
 דְּתַקְנֵי קְדְמוֹתֵי וַיִּחְזוּ כָּל עַמֵּי
 אֲרֶעָ אֲרֵי שְׂמָא דְּיָ אֱלֹהֵי יְהוָה
 וַיִּדְחִלּוּ מִפָּנֶיךָ יִי וְהוֹתִירָךְ יִי לְטוֹבָה
 בְּפָרִי רְמֵשָׁךְ וּבְפָרִי רְבִיעִיךָ
 וּבְפָרִי רְאֲעָךְ עַל אֲרֶעָ דְּיָ
 קַיִים יִי לְאַבְתָּיִךָ לְמַתָּן לְךָ:
 יִי יִפְתַּח יִי לְךָ יִי אֲוִצְרָה טוֹבָה
 יִי שְׂמָא לְמַתָּן מִטֶּר אֲרֶעָךְ

אור החיים

ממנו, לזה אמר ואחרי לא תלוצ וצוה ויביא היכר
 למאמר וכליותי, ואומרו ונתקן ה' לראש וגו'
 פירוש שיהיו ישראל תחת ממשלת ראש העולם
 שהוא אלהי ישראל ולא לזב שבס שרי מעלה וצוה
 חמוד יהיו צמדריגה העליונה כאומרו וכוית רק
 למעלה ולא תהיה למטה, על דרך אומרים ז"ל
 (מדרש תנחומא ר"פ וילא) בפסוק (ירמי' ל') ואחרי
 אל תירא עבדי יעקב שראי יעקב צבולס עולים
 ואחר כך יורדים חשב שגם הוא כן אחר שיעלה ירד
 ח"ל אל תירא וגו', וכו' אומרו ולא תהיה למטה,
 העטס כי השמע וגו' פירוש כנגד מלוא עשה כמו
 שגמר אומר ולעשות, וטעם שלא אמר בפירוש כי
 העשה מלוא, לפי שיש מלוא כמה וכמה שאינם ביד
 האדם לעשותם לזה אמר כי השמע וגו' לעשות
 פירוש תקבל עליך לעשות וטעם אומרו לשמור
 ביעוד זה, בא הכחוד להודיע כי אין יעוד למלוא
 עשה אלא אחר שתקדים להם שמירת מלוא לא
 העשה, שאם לא כן יצוה רשעים חושבה, וכל מלוא
 שעושה בעל עבירות שורה עליה סערה אחרת
 ואינה עושה פרי, לזה הקדים לומר לשמור ואחר
 כך אמר ולעשות שהוא מעשה המלוא שעליו באו

תלמוד תורה ככתוב למעלה:
יב. יפתח ה' וגו'. מכאן מתחיל יעוד הטוב
 שכנגד מעשה המלוא עד לבסוף,
 ולזה גמר אומר כי השמע אל מלוא ה' אלהיך אלו
 מלוא עשה, והנה יעודים אלו הם מכוונים כנגד
 קיום המלוא כי על ידי המלוא מתפתחים ליעודי
 השפע ומתיחדים המדות העליונות, ואמר יפתח ה'
 לך בנינו שמצטיחו ה' שיפתח לו פירוש צבילו
 לצד, הכוונה הגם שיכובצו אחרים לכחוס
 באמצעות הדיק יפתח אולר הטוב ושם הטוב
 הוא סוד הכהר, וכו' סוד (משלי י') ולדיק יכוד
 עולם, ואומרו את השמים הוא סוד השפעה עליונה
 למעלה כידוע ליעודי חן, ואומרו וכליות גוים רבים
 ואחרי לא תלוצ, הכה ידוע שבזמן שישראל עושים
 רצונו של מקום השפע של כל העולם בא על יד
 ישראל והעולם כולו ניזון מהמלוא עם בני ישראל
 ולהפך ניזונים ישראל מהחן ידי האומות, לזה אמר
 וכליות גוים רבים ואחרי לא תלוצ ממנו, הולך
 לומר ואחרי לא תלוצ, שאם לא כן אין היכר
 לצרכה כי דרך העולם הוא שהגדולים והעשירים
 ליים זה מזה ולאחר מכן חוזר גם כן המלוא ולזה

אור בהיר

קד) וזה מיושב הכפל. קד) הלא אם אחרי תלוי להם הרי הם עניים ואחרי העשיר, פשיטא א"כ שאין אחרי לריך להם. קד)
 שהוא צרכה. קד) פי' וזה מיושב הכפל של ראש ומעלה, וזו ומטה. גם כיון הלמד"ל של "לראש" ולא "לזנב" שפירשו אליו, לומר

יְנוּסוּ לְפָנֶיךָ: יִצְו יְהוָה אֶתְךָ אֶת־
 הַפְּרָכָה בְּאַסְמִיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח יָדְךָ
 וּבִרְכָךָ בְּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
 לְךָ: יְקִימְךָ יְהוָה לְוָ לְעַם קָדוֹשׁ
 כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לְךָ כִּי תִשְׁמַר אֶת־

לְקַמ בְּהִיר
 וכגוד שייך בו, לזה נהנה לדורשו על התטול ולהקיש אל
 יליאמו: ז) פי' לשון גזמא היא, לומר שיהיו עבדים
 לצרות, ואמר שנעה כלומר הכנה כי כן דרך הלשון, כמו
 (ש"ל ב' ה') עד עקרה ילדה שנעה, או (תה' קי"ט קס"ד) שבע גוים הללתיך (רא"ם):

דש"י

לקמ בהיר

אור החיים

העשה, כי כל זמן שהאדם שומר עלמנו מהעצירות
 אין ללם אלהים עובר מעל פניו וכל הנכבדים אדם
 ובכמה מודעזעים ממנו משא"כ המחטיב מעשיו
 מעצירין ממנו הללם וכמאמר קין (בראשית ד' י"ד)
 והיה כל מלאי וגו', והותירך ה' לטובה צפוי בטק
 הגם שכבר אמר למעלה צרוך פרי בטק, לפי
 שיעוד הראשון הוא כנגד תלמוד תורה ויעוד זה
 הוא כנגד שמירת המלוא לזה הולך לפרע שכר כל
 אחד שאין אחד נלמד מחצירו, ודקק לומר והותירך
 ה' לטובה ולא אמר צרוך פרי בטק, לפי שיעוד זה
 הוא מדה טובה שמכוונת כנגד שמירת מלוא לא
 העשה, וכמונה הוא כי לפי שבאמצעות שמירת
 האדם עלמנו מהעצירות לא ידבקו בו כחי כרע
 שמזה יכובצו שבניס היולאים ממנו יהיו מצחינת
 כרע, ועיין מה שכבצנו באורך בפרשה ויחי בפסוק
 ראובן צכורי אחרי ויערבו לך הדברים, לזה אמר
 ביעוד שמירת מלוא לא העשה והותירך ה' לטובה
 צפוי בטק שיהיו הבנים הנותרים אחריו, למדה
 טובה ולא למדה רעה, ואומרו ובפרי צכמתך
 ובפרי אדמתך לומר שמלך שמירת מלוא לא העשה
 יתקיים בידו ב' דברים אלו כמו שיעדם לשכר

ז. יקימך ה' וגו'. מכאן עד יפתח ה' לך את
 אוצרו הטוב הוא יעוד הטוב שכנגד
 שמירת מלוא לא העשה שרשם צחינת לשמור, והוא
 מה שגמר אומר כי השמור את מלוא ה', ואומרו
 והלכת בדרכיו לומר שלא לזה ה' אלא על הדברים
 שהוא מרחק, ויעוד זה מכון הוא כנגד שמירת
 מלוא לא העשה כי באמצעות שיהיה האדם נשמר
 מהעצירות יקרא קדוש, דכתיב (ויקרא י"ט ב')
 קדושים תהיו ופירוש הכתיב הדברים שבסם יהיו
 קדושים איש אמו וגו' ואת שבתותי וגו' אל תפנו אל
 וגו' ושאר אזכרות האמורים, וגם לדברי חז"ל
 (ויק"ר פכ"ד) שעל אזכרת העריות נאמר קדושים
 הכה היא בכלל לשמור, ולזה אמר כנגד שמירת
 מלוא לא העשה וקימך ה' לו לעם קדוש, ודקק
 לומר תיבת לו להעיר שיהיו ישראל במקום
 המלאכים שברא ה' לו לעמוד לפניו שנקראים
 קדושים דכתיב (דניאל ח') ויאמר אחד קדוש יקום
 ה' אוחנו במקומם לעם קדוש ויהיו המלאכים
 שיריים להם, וכן אמר (במדבר כ"ג) כעת יאמר
 ליעקב וגו' (במדבר פ"ב), ואומרו וראו כל עמי
 הארץ וגו' גם זה הוא מכון כנגד שמירת מלוא לא

אור בהיר

קב) וזה כשאתה משמור שם"י ל"ת אחרי הולך בדרכיו. קב) פי' הנאים מכת.

שאיננו חייב מן הדין]. והיה מוכרח אחר-כך לבוא עבור זה בכלב נובה, ולא תורתו ולא מצוותיו היו מועילים להצילו מזה. [כל זה סיפר לי הגאון הצדיק מהר"ר יהושע ז"ל, בעה"מ סי' חוסן יהושע ומעוז חדת, ששמע מפי הגאון האמיתי מהר"ר דוד טעביל ז"ל אב"ד דמינסק, ששמע דבר זה מרבו מאור הגולה מהר"ח זלה"ה, תלמיד מובהק של הגר"א זלה"ה].
(שם עולם מבעל ה"חפץ חיים", סוף ח"ב, השמטה לסי' שמירת הלשון דף ט ע"ב, וכהמשך לדברים שהבאנו כאן בקטע הראשון)

← 7 כח"י. וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך.

פשט הפסוק הוא, שאיש הישראלי יהיה ירא וחרד לדבר ה' כל-כך, עד שכל הרואים אותו ילמדו ממנו וכן יעשו, וקדושתו וטהרתו יהיה ניכר לפני כל, עד שכל מי שיראה אותו יבוא לידי יראת שמים. והדיוק הוא ממה שאמר הכתוב "עליך", היינו כי שם ה' יהיה ניכר מן החיצוניות שלך.

(כתר תפילין, וילנא תרע"ג, ולשונו. "אומרים הספרים בשם הגאון רבנו אליהו"⁴⁰)

= כח"י. וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך.

אמרו חז"ל "אלו תפילין שבראש" (ברכות ו, א). שמעתי אומרים בשם הגר"א מווילנא, לא אמרו חז"ל אלו תפילין שעל הראש, או תפילין של ראש, אלא "אלו תפילין שבראש". כוונתם אשר יהיו במוחו כל הכתוב בתפילין, היינו אשר התפילין יהיו בראשו ממש.

(זכרון חיים, לר"ח בכרך, וילנא תרמ"ט)

= נוסח אחר:

שמעתי מספרים על הגאון רבנו אליהו זצ"ל, שפעם אחת לן לינת לילה בבית מלון, והיה בבוקר עמד בעל המלון להתפלל

⁴⁰ הג"ל הוסיף כי לפי הגר"א תפילין חייבת "ממך" כמו "מאתך".

שחרית והניח תפילין כדת, וגם הגאון ז"ל עמד להתפלל בחדר שלו וחניח תפילין. והנה פתאום בא איש איכר בליעל והתחיל לחכות את בעל המלון מכות רצח, ויזעק זעקה גדולה ומרה. ויהי כאשר שמע הגאון ז"ל את צעקת בעל המלון, ויפתח הגאון את דלת החדר, ויהי כאשר ראה הבליעל הזה את הגאון ז"ל, נפחד מאד ויפול מלא קומתו ארצה ויתעלף. אחר-כך שאל בעל המלון להגאון, מדוע נרעד הבליעל מפניו, ויאמר לו הגאון, משום שראה את התפילין שעל ראשי. תמה בעל המלון, הן גם אני התפללתי בתפילין על ראשי, ומדוע בכל זאת היכני.

השיב לו הגאון, אתה נושא את התפילין על ראשך ואני בתוך ראשי. כלומר, אתה נושא התפילין ללא כוונה, וללא מחשבה לשעבד עצמך לעבודת הבורא, כאשר מצות תפילין נועדה לעורר האדם להיות עבד נאמן. והכתוב אומר "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ודרשו חז"ל "אלו תפילין שבראש" [דקדקו לומר "שבראש" ולא "על הראש"]. היינו שאם על-ידי התפילין יהיה נקרא שם ה' עליך, אז "ויראו ממך".

(כתר תפילין, וילנא תרע"ג)

= כח"יב. יפתח ה' לך את אוצרו הטוב.

מצינו ברבי אלעזר בן פדת שהיה עני מרוד, ומיראתו פן דוחק העניות יעבירו על-דעת קונו, ביקש מהקב"ה שיהפוך עליו עולמו וישדד המזלות שיברא במזל הפרנסה. אבל כשאמר לו הקב"ה שחיינו אשר חי עד עתה מרובים מאשר יחיה עוד, חזר בו ואמר "לא בעינא" (תענית כה, א).

שמעתי בשם הגאון ז"ל, דהיינו שרבי אלעזר היה חפץ שיהפוך הקב"ה את עולמו ושישדד המזלות שיברא במזל הפרנסה, רק מחמת יראתו שלא תעביר אותו העניות על-דעת קונו. אבל כשאמר לו הקב"ה שחיינו אשר חי עד עתה, מרובים מאשר יחיה עוד, שוב לא ירא עוד שהדוחקי עניות יעבירו אותו. כמו שאמרו חז"ל "כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא, שוב אינו חוטא" (יומא לה, ב). לכך אמר לא בעינא.

(נחלת אבות מרי' מאיר ב"ר אליהו, נכד הגר"א אברהם אחי רבנו, עמ' כ)

אלהיכם: ושמרתם את חקתי ואת

לקט בהיר

רש"י

טו) דברים שאינם כחובים כפירוש אלא יולאים ומסתעפין מהם כגון גזירות והרחקות שהוסיפו חז"ל או דברים הבאים הלכה למשה מסיני, אבל אין זה משמעות הכתוב אלא מכת יתור, לזה הביא גם דרך רש"י: טז) פי' בפסוק הקודם אמר עשייה אלא המשפטים ושמייה אלא החוקים, וכאן יהיה הפי' ושמרתם בין חקתי ובין משפטי, ואח"כ אמר אשר "יעשה" אותם בין המשפטים ובין החוקים, ורצונו לומר שיש נמשפטים קום עשה וגם לא תעשה, וכן בחוקים יש שניהם, לזה נר"ך עשייה לשניהם ושמייה לשניהם, ולא די לרש"י בדרך

אור החיים

הנביא (ויחזקאל ל"ג) דקתה הכדיק לא תליגו ביום פשעו וגו', שאם יהיה לדיק כל ימיו וירשיע לבסוף הרי זה הפסיד זכותו ולא ילך עמו ביום לכתו לעולם העליון, לזה נ"ח ה' ואמר ללכת בהם פירוש שיתמיד במעשים הטובים ושמירות החוקים כדי שילך בהם ביום מוסעו לדרך כל הארץ. עוד יראה שלא יקרה האדם לשכר מצות בעולם הזה, על דרך אומרו (דברים ז' י"א) היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם (שירובין כ"ג) שכל מה שיעשה לא יבחר לאכול עולמו בחייו אלא ילך לפניו לדרך לחיות בנעם ה'. עוד יראה על דרך אומרו (משלי ו') כי נר מצוה וחורר אור, כי עולם העליון רחוק במהלך ובעלות נפש האדם מעולם זה לעולם העליון אם הוא רשע דרך רשעים כאפילה, ובלכת אדם כשר מצוה וחורר שצדו מאירים לו כאומרו (תהלים קי"ט) נר לרגלי דבריך ואור לנתיבותי, כהוונה הוא להיות כי יש בנר מה שאין באור ויש באור מה שאין בנר, כי הנר יש בה בחינה גדולה מהאור כשיביה קרוב, ולזה אמרו רז"ל (פסחים ב') שבידוקת החמץ נריכה בלילה לאור הנר שהנר יפך לבדוקה להכניסה בחורין ובסדקין מה שאין כן באור. ויש באור בחינה גדולה מהנר שרואה למרחוק מה שאין כן בנר, לזה אמר דוד כי מצוה ה' יש באורה ב' בחינות הנזכרות, בחינת הנר בקרוב וזה אומרו נר

אור בהיר

קלא) פי' במקום דריסת רגלו שהיא בקרוב. קלב) פי' דרך רחוק שהיא לפני. קלג) הי"ל י"מ. קלד) ואין לומר א"כ כי דוקא שמו שזין עליו ולא שכינתו הק' יתכ'. קלה) בחובם ממש.

משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני יהוה: שיש איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות

רש"י

לקט בהיר

לחוקים (ח"ט): וחי בהם. לעולם הבא, שאם תאמר בעולם הזה והלא סופו הוא מת" (ח"ט): אני ה'. נאמן לשלם שכר (ח"ט): (ו) לא תקרבו. להחזיר שיוסיף חיים הגם שאינו לעולם, שא"כ מה נעשה בוקן שעשה מצות ומעשים טובים ממש קודם מותו (ב"ב), והגם שרז"ל דרשו מזה שנעשה לא ימסור נפשו אלא יעבור ולא יהרג, נשמע גם כן הבעטה, שאם הוא רק זווי היל"ל וימיה נהם, ואם הוא מנאי שימור המצות רק בלחפן שימיה נהם היל"ל "אם" ה', אבל משמעות וחי הוא הבעטה, ומדהוסיף חיבת בהם נשמע ג"כ זווי ותנאי שלא ימות בהם ועל ידיהם

אור החיים

ויחזקאל על פי דבריוס ז"ל (סנדרין ע"ד). שאמרו וחי בהם ולא שימות בהם שאם אכסוהו לעבור על אחת ממצות ה' יעבור ולא יכרב. ואמרו עוד כי על ג' עבירות חייב אדם ליהרג ולא יעבור והם עבודה זרה גילוי ערוה שפיכות דמים. מעשה אמר פסוק ראשון סמוך למצות עריות ולא התנה הכתוב אשר יעשה וגו' וחי בהם, ואמר פסוק ב' ללוות על שאר המצות ואמר וחי בהם לדייק ולומר שבמצות שנאמרו בפסוק שלפנינו שלא אמר וחי בהם יהרג ואל יעבור. עוד נראה בהעיר עוד למה שינה הכתוב ב' בחובים, בראשון אמר אני ה' אלהיכם, ובפסוק ב' אמר אני ה'. אכן כנגד ב' בניס דברה תורה אחד העושה מיראה ואחד העושה מאהבה, וכבר נחבארו הדברים במקומות אחרים (סוטה ל"א) כי העושה מיראה שכרו לאלף דור והעושה מאהבה שכרו כפול לאלפים. והנה מן הנמנע שישיג המשיג בחינה האהבה עד שתקדים לו בחינת היראה בסוד (תהלים קי"ח) זה השער לב', ואשר על כן אמר הכתוב כנגד בחינת היראה את משפטי וגו' אני ה' אלהיכם, דקדק להזכיר בחינת הדין שהוא רמח בשם אלהים להעירך במי הכתוב מדבר, ואחר כך לזה לגדר ב' לעשות מאהבה, ולא אמר אני ה' ולא הזכיר שם אלהות לומר שחביה

אור בהיר

קלז) ולא אמר כי ימיה בהם. קלח) לשון עמיד. קלח) לשון הוה, גם ללמנו. קלח) שהיל"ל אתן, שזה החמלת